Масса а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ЕРА, 2 май, 1974 шу. • № 53 (5349). • Мах 2 кап.

н. н. Н. П. ГРИЦЕНКОНЕИ В. П. КРИКУНОВНЕИ НОХЧ - ГIАЛГIАЙ АССР IИЛМА ЗАСЛУЖЕННИ ДЕЯТЕЛЬ ЯХА СИЙЛАХЬА ЦIИ ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Iилма дегIадоаладеча, педагогически кадраш кийчъеча дика хIамаш карагIдувларахи республика общественно - политически вахаре хьинаре дакъа лацарахи Нохч - ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Iилма заслуженни деятель яха сийлахьа цIи лойла:

Гриценко Николай Павловича — исторически Iилмай доктора, профессора, Iилма дешашта исторе метта, литература Нохч - ГIалгIай Iилма- тохкама института директора заместителa:

Крикунов Василий Павловича — исторически Iилмай доктора, Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен университета доцента.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

г. Грозный, 1974 шера 30 апрель.

ПАРТЕ КЕРДАЧА КОТАЛОНАШКА КХУВЛ ВАЙ

Москве ЦIеча майдан тIа хинна 1 Мая хетаяь демонстраци

Къаьга спирдаяьннача цIеча байраккхий аланна юкъе, оркестрий озвашка, сапаргIатъяьннача городашкеи юрташкеи — бIарго чу ма лоаца долча советски лаьттан тIа денад тахан ЦхьоалагIа май — бIаьстен, къахьегама, машара цIей. ГIадбаха дезду из советски наха. ХозагIдола дувхар дийха болх уж колоннашка а этта мехка улицашкеи майдашкеи гIолла, къахьегаме керда карагIдийнарий хьакъехьа Даьхенна рапорт а телаш.

«Хьинаре коммунистически къахьегам — из эггара нийсагIа бола никъ ба вай мохк чIоагIбара, вай халкъа вахар тоадара. Из цунца цхьана чIоагIача машара гIулакха юкъе лоаца доккха дакъа а да», — яьхад Л. И. Брежнева.

— Цудухьа таханара цIей — из да КПСС XXIV съезда исторически решенеш кхоачашъеш доаллача советски халкъа коталонаш дега гIозаленца гойтар. Коммунизм хьалъяр духьа советски наха дог Iаббаш лоаттабу къовсам къаьгга гучабоал социалистически яхь шерра йоаржаярах, царна къахьегаме карагIдувлача сийлахьча гIулакхех.

Машар, къахьегам, май — наьха сакхетам чура дIадаха йиш йолаш дешаш дац уж. Цудухьа, массаза санна, тахан а, укх дезача дийнахьа, дерригача дунено лерг дилла ладувгI Кремлевски куранташа карара кара эцаш, дог гIоздоаккхаш деча зовнашка.

ЦIей дезде кийчъенна я ЦIеча майда — Советий мехка дог.

ДIа-юха дийтта цIе кIадаш, майдан тIа теркаш ягIа ерригача союзни республикай ЦIе байраккхаш. ГУМ-а хьалхашка тIолла дIатеха доаллача шерача цIеча кIада тIа — Маркса, Энгельса, Ленина портреташ. Кремлевски пен тIа — СССР Паччахьалкхен герб, пхийтта союзни республика гербаш. Монумента хьисапе нанно оттаяь исторически музей чуйолча цIенош тIа. Байракха тIа — В. И. Ленина портрет, дешаш: «Котъяйла машара Программа идеяш!» Ленина байракха кIал а этта, парте кулгал а деш, низ болча цхьан колоннаца тахан дерригa 250 миллион дола вай советски халкъ кердача коталонашка дода.

Сийлахьча хьаьший трибуне — Социалистически Къахьегама Турпалаш — промышленносте, гIишлошъеча, транспорте, юрта боахаме 1973 шера лелаьча социалистически яхье котбаьннараш, мехкара цIи хеза нах, Iилман культуран боккхий деятелаш, СССР летчикаш - космонавташ, Москве хиннача ВЛКСМ XVII съезда делегаташ. Цига ба СССР-е аккредитованни бола дипломатически представительствашта керте латтараш, доазол дехьара Iалаьмате дукха хьаьший.

Къахьегамхой дунен халкъашта юкъерча солидарноста цIей дезде баьхкаб социалистически мехкий викалаш, езткъе етт совгIча паччахьалкхенерча профсоюзнии болхлойи организацей викалаш, халкъашта юкъерча машаран доттагIалан тIехьара цIи хеза къовсамхой.

Низ бола талгIи санна майдан тIа гIолла дIадарж деттача тIсарий, тата «Ура!» яхаш цIогIарч детт, дегаш гIоздаьнна йоах: «Сийле хийла КПСС!», «Коммунистически парте ленински Центральни Комитета хоастам хилба!», «Коммунизм котъяргъя!».

В. И. Ленина Мавзолея центральни трибуне хьалтIабоал новкъостий **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев.** Царца цхьана Центральни трибуне ба боккхий советски военачальникаш.

Москвичашеи столица хьаьшашеи чIоагIа детташ тIоараш а долаш, безаме, дег тIара моаршал хетт Коммунистически партеи Советски правительстван кулгалхошка.

«Деза новкъостий! Советий сийлахь-боккхача мехка гражданаш!

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето ЦхьоалагIача мая цIей дег тIара даькъала а дувцаш, моаршал лу болхлошкеи колхозхошкеи, интеллигенцега, Советски Эскарен ТIема-Форда Флотеи тIемахошка, революце, тIемий, къахьегама ветеранашка вай сийлахьча кагирхошка, берригача советски нахага!» — КПСС ЦК-ас, СССР Лакхехьарча Совето, СССР Министрий Совето ЦхьоалагIа май даькъала дувцаш советски халкъага дайтача моаршала Iимерзача дешашка укх бIаьстан езача Iуйрийна ладувгI улицашкеи майдашкеи араяьннача къахьегама Москвас. ЦIеча майданга ладувгI беррига мехко, дерригача дунено. ЦхьоалагIча мая моаршала дешаш хIара советски сагага, машаран прогрессан тIехьарча, дерригача адамий иразa тIехьарча беррига къовсамхошка оалаш да. Укх езача Iуйрийна болх бу Советски Союза ерригача радиостанцеша, центральни телевидене, «Интервидене» «Евровидене» системаша.

Дог тохадолийташ дек «Интернационал». Куранташа гургал бетт — Iуйрийна 10 сахьат даьннад. «Шера я хьо са Даьхе» яхача фанфарий хоамагIа дIаболалу берригаш а. Эггара хьалха йоагIа байраккхаш лелаерий колонна. ЦIеча майдан тIа урагIйода цIе кIада шийца а долаш йола шар: «I Май!». ГУМ-а здане йоаххала дIатехача цIеча кIадашта юккъера хьаотт дешаш: «Машар—Къахьегам — Май».

Цу сахьте майдан тIа арайоал цIей дездераша хьалха йоагIа колонна. Хьалха — столица байраккх я городатурпала деррига совгIаташ а тIехь. «Дошо седкъа», Ленина ши орден, Октябрьски Революце орден. Хьинаре къахьегарца лакхду москвичаша шоай хьамсарча города сий. Цар бе йоахк «Даькъала хийла Коммунистически парти!», «Ленина наькъаца — коммунизмага!», «Массе а мехкий пролетараш, вIашагIкхета!», «Даькъала хийла ленински Центральни Комитет!» яха байраккхаш, лозунгаш, дерригa империализмана духьалара низаш вIашагIкхетара тIахьехаш ба колоннаш тIа лепа денале революционни тIахьехам. ЦIей дезде арабаьннараша цхьатарра йоах: «Хоастам хилба сийлахь-воккхача Ленина!», «Даькъала хийла КПСС!» «Халкъ а парти а цхьана да!» «Коммунизм котъяргъя!».

Кхо шу хьалха хиннай Советски Союза Коммунистически парте XXIV съезд. КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева яьча КПСС ЦК отчетни доклало, цу отчетни докладах йолча съезда резолюце, съездо чIоагIъяьча пхе шера СССР халкъа боахам дегIабара Директиваша вай халкъ кийчдаьд экономически а, социальни а, духовни а советски общество дегIаяра Iалаьмате йоккхача программаца.

ДIадаха шераш белгал да парте, дерригача советски халкъо КПСС XXIV съездо белгалбаьчча тайпара ленински никъ вахаре чакхбаккхара хьа кхо ца еш, лорзагIа йоацаш къовсам лоаттабарца. ТIехдика беркат доал из Программа парте, цуй Центральни Комитето, ЦК Политбюрос цахаддаш вахаре чакхъяккхарах. Цу шерашка чакхдаьхача доккхийча экономически а политически а гIулакхаша, царех хьахиннараша белгалйоаккх коммунизмага бодача наькъа тIара керда ха.

Доазув дац советски халкъа Коммунистически партена мутIахьа хилара. 1974-ча шерара 1-ча Мая демонстраци — вай мехка халкъаш вIаши мутIахьа, къоасталургдоацаш кхотадена а, цхьоагIо йолаш а хилара керда тешал да. Тахан, советски наьха, къахьегама Москвай тайп-тайпарча ноахалий викалаш баьхкаб ЦIеча майдан тIа, Мавзолей йолча Коммунистически парти, Советски паччахьалкхе хьакхелла волча сийлахь - воккхача Ленина цIаккха а дIаяргйоацача идеяшта, коллективизмана шоаш мутIахьа хилара низ, цIаьхха а дерригача дунеяга дIагойта.

Кура йолх майдан тIа гIолла В. И. Ленина, КПСС ЦК Политбюро члений портреташ дола машинаш. Байраккхий форда тIа наьк деш я «Ленина наькъаца — коммунизмага!», «Сийле хийла КПСС!», «Парти — вай ханара хьаькъал, сийле, эхь-эздел!» яха художественни панноаш, транспаранташ.

Шоай мехка бизза дай болча советски наха—болхлой классо, колхозни ахархоша, интеллигенце, коммунисташа, парте боацараша, ерригача вежарашка йолча республикай къахьегамхоша цхьа дезал хинна ленински парте кулгалца толамца кхоачашъю КПСС XXIV съезда решенеш. ХIара къамой халкъой СССР чIоагIъяран дегIайоалаяран юкъе лоаца дакъа а хинна дIаэттар союзнии автономнии республикашта, автономни областашта, къаман округашта халкъий доттагIала орденаш ялар. Майдане гIолла тIехйоал коммунизм хьалъеча дуккхача къамех латтача советски халкъа хетаяь кийчъяь машинаш. Царех хьалхарчар тIа ба СССР герб, «ЧIоагI а лойла, тоа а лойла вай сийлахь - йоккха Даьхе — Советски социалистически Даьхе!» яха лозунг. Халкъий доттагIала ордена сурт тIа долча установкана гонахьа ба союзни республикай гербаш бола мотоциклисташ. Колонна тIа лакхха айяь я «Даькъала хийла СССР халкъий интернациональни цхьоагIон вежарашха дола доттагIали!» яха панно.

Дерригa советски халкъ кийчлуш да мехка вахаре хулача йоккхача политически событега — Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьарча Совете хоржамаш дарга. КПСС XXIV съезд хинначул тIехьагIа хьалха хулаш да уж хоржамаш. «Социалистически демократе чулоацами маIани вайна гу мехка, общественни гIулакхашта доал дара юкъе тIа - тIа дуккхагIа дуккхача наха дакъа лоацаш хиларца, — яьхад съезда трибуна тIара новкъоста Л. И. Брежнева. — общества ерригa политически система, къахьегамхой хадданза лакхлуш йола инициатива вайцига оттаяьй коммунизм хьалъяра гIулакх дара».

Хоржамашта мехка къахьегамхой накъаболх Советски Союза Коммунистически партена гонахьа айхха кхотабенна. Советски наха эггара хьалхара депутаталла бахийта кандидаташ баь цIераш йоах Коммунистически партеи Советски правительстван кулгалхой, дукха езача партецара бухбоаца безами тешами дIа а хьоккхаш. Цар къоабал а ю хьал а лоац вай парте чухьарен арахьарен политика, чIоагтIа раьза болаш белгалдоаккх из кхоачашдеш КПСС Центральни Комитето, цун Политбюрос, новкъоста Л. И. Брежнева ше лоаца дакъа. Таханарча демонстраце из тема ек низ болча оазаца.

Дог дика долаш, шоай низах тешаш, хьинаре, гIулакхаца къахьег советски наха пятилетка диълагIча шера. Партега, советски халкъага КПСС Центральни Комитето даьча Кхайкарала жоп луш берригача мехка шерра яьржай 1974 шера план ханал хьалха кхоачашъяра тIехьара ерригсоюзни социалистически яхь.

Демонстрантий колоннашка да нийслагIча пятилетке къахьегамхоша балха тIа даьхача толамашта, коммунизм хьалъеча массе а доакъошка беча кхехкача, дуккхача оагIошкахьарча балха хетаяь лозунгаш, транспаранташ. СССР промышленност толаме лоархIаяьй хьалхарча квартала планах. Заданел совгIа ехкай шиъ миллион сома продукци. Квартальни план тIехкхоачашъяьй ерригача юкъарча союзни союзно-республиканскии промышленни министерствашеи ерригача союзни республикашеи. Цо тешал ду КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева КПСС ЦК декабрьски (1973 ш.) Пленуме оттадаь декхараш леррагIеи толамеи кхоачашдеш хилара. Берригача къахьегача наха дика кхетаду 1974 шера план кхоачашъяралии тIехкхоачашъяралии лоархIамегIа, бехктокхамегIа гIулакх кхы доацига. Из дIадех паччахьалкхен хьашташа, халкъа хьашташа, хIара къахьегамхочун хьашташа.

ЦIей дездеш боагIачар даьхь панно, плакаташ, лозунгаш: «Парте тIахьехама ударни балхаца жоп лу!», «1974-ча, къоастамбеча шера заданеш—ханал хьалха!», «Ударни къахьегамца чIоагIбергба вай Даьхен экономически оборонни низ!».

Дукха ха йоацаш берригача мехко торжественно белгалдаьккхар эрий даьда лаьтташ карадерзадаь 20 шу дизар. Из дар ше санна дар кхы доаца вай партена, дерригача советски халкъа карагIдаьнна денале гIулакх, болхлой классеи колхозни ахархойи цхьоагIо, СССР халкъий дохаргдоаца доттагIал чIоагIа хилара тешал да. Демонстрантий колонна лакхе дахь эрий даьда лаьтташ карадерзадаь 20 шу дизара хетаньча Алма-Ате хиннача торжественни заседане КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева къамаьл деш даьккха сурт.

Леонид Ильич Брежнева къамаьла тIа кIоарген массе а оагIорахьарен хьадовзийтад хIанзарча ханарча парте аграрни политика керттера ластамаш, къоастам баьб мохк социально - экономически дегIабара, дунен халкъашта юкъерча отношеней хIанз хьалхашка эттача проблемай.

Майдан тIа йоагIа панно, цу тIа да «РСФСР Iаьржа доацача лаьттай зона юрта боахам дIахо дегIабоалабарах» КПСС ЦК-и СССР Министрий Советон баьча соцам тIара — мехка Iалаьмате йоккха район массе а оагIорахьара дегIайоалаяра шеррача программа тIара мугIараш. Уллув — лоаца, тамашийна чулоацам бола дош «Къоабалду!» Советски наха бIарчен бизаьан къоабалбу юртбоахама производство кхы а сихагIеи массе а оагIорахьарен дегIайоалаяра парте лаьца никъ, цунца гу Центральни Комитето, ЦК Политбюрос советски халкъа материальни социально-культурни боарам лакхбара еш йола йоахо.

Демонстранташ цхьатарра кхайк: «Сийлахь-доккхача советски халкъа — коммунизм хьалъечоа — сийле! Сийле! Сийле!». «Ура!».

Столица комсомольски организаце байракха кIал ЦIеча майдан тIа боал кагирхой. Панно тIа ВЛКСМ XVII съезде Л. И. Брежнева аьнна дешаш: «Советски кагирхой болх сийлахь - воккхача Ленина шоашта биллача наькъ тIа гIолла». Лозунгаш тIеи транспаранташ тIеи белгалъяь я ВЛКСМ XVII съезда решенеш. Новкъоста Л. И. Брежнева къамаьла тIа КПСС Центральни Комитето комсомола XVII съездага дахьийтача моаршал тIа ткъаьи йийтта миллион болча къонача ленинций керда декхараш белгалдаьд. Царех комсомола берригача балха чулоацам, тIум хургъя. Иштта хинна а хиннад хург а да!

Комсомольцашта тIехьа боагIа пионераш. Хоза кийчбенна а болаш майдан тIа йоал къонача космонавтий, юнармейцай, къонача фордхой, сандружинницай отрядаш. Колонна юкъе панно я «50 шу Ленина цIи лелаеш. Ленинен партеи васкеташ тешаме леладу!» Пионере комсомола санна укх шера дезду организацена сийлахь-воккхача баьчча цIи енна 50 шу дизар.

Тайп-тайпарча бесаьца михо лепаеш я спортивни байраккхаш. ДОСААФ спортсменаш боагIа: «Къахьеген Даьхе лораен массаза а кийча да!».

I Мая ди дезду Коталон цIей тIакхоачаш. Вай мехка халкъашта хов из мел хала яьккхай, хIаьта цар де мел дезар дергда машара моастагIашка юха а тIема цIи ца лотаейтара. Колонне панно я фашистски Германел котдалара хетаяь. Цу тIа я Коталон ордени йоазуви: «9 Май. Халкъа карагIдаьннар лергдолаш дац».

Транспаранташи плакаташи хетадаь да КПСС арахьарча политике беча балха. Арахьарча политика дешаш, КПСС XXIV съездо тIайийца машара Программа чаккхйоаккхилга парте Центральни Комитето къаьстта терко еш дола гIулакх да. Цу дешашка кIоаргга, хьажа ма езза, хIара денна хьожаш я Политбюрои КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Л. И. Брежневи.

Советски Союз социализма деррига мехкаш кхотадаран цар цхьана гIулакхаш леладарaи тIехьа я — иштта цIейна кийчъяь тема йолаш я майдан тIа гIолла йода колонна. Социалистически содружество — интернационализма ленински идеяш маярра хьагойтар. СССР, социалистически содружества кхыча мехкий арахьара политика лерраргIа дIахьошн хувца па луши хилара, дунен халкъашта цо-ю влияни тIа-тIа дегIайоагIаш хилара дола керда тешал да 17—18 апреле хинна Варшавски договора паччахьалкхений — доакъошхой политически консультативни комитета совещани.

Варшавски совещане итогаш чIоагIа мога а еш, советски наха, кхыча социалистически мехкий къахьегамхошта, машара тIехьа мел бараш а царца гу вежарашка йолча паччахьалкхений чIоагIлуш йола цхьоагIон уж кхотаялари, цар арахьарча политика гIулакхаш дIахо а вIашагIкхетар. Совещане коммюнике тIа белгалдоаккх, эггара хьалха Советски Союз а йолаш, социалистически мехкий арахьарча политика конструктивни гIулакхаш Европера хьал тоадара, ерригача паччахьалкхенашта юкъе дикача лоалахой гIулакхаш оттадара, вIаши пайда баргбола массе тайпара гIулакхаш оттадаран шердаран гIо дар.

Варшавски договора юкъедахъа лоацача паччахьалкхений политически консультативни совещанена, СЭВ 25 шу дизара хетадаь да: «Толамца дегIабоагIийла социалистически экономически интеграци», «ДегIа а йоагIийла, чIоагI а лойла социализма дунен система», «Лакхагiа айе социалистически интернационализма байракх!», яха транспаранташ, лузунгаш.

«Советско - кубински доттагIал дохаргдоацаш да»: панно тIа да Л. И. Брежневеи Ф. Кастройи суртащ, КПСС ЦК Генеральни секретарь Куба республике ваха хилара газеташ тIа язъяь йола материалаш.

Вай мохк машара, къамаш шоай лоIаме хилара, социализмана тIехь халкъаша лоаттабеча къовсама тешаме чIоагIало я. КIоаргга маIан долаш да 1973 шера октябрь бетта машар безача низий Дерригдунен конгресс духхьал Москве хилар. ССР Союз керте латта дерригача дунен тIара машара тIехьара низ бола болам хьахьекхар цо. Машара тема итташ йолча пенношка, транспаранташка, цIей дездерий лозунгашка къаьгта хьахьекхай.

ЦIеча басарца яздаь да: «ЧIоагIлойла марксизма - ленинизман пролетарски интернационализман йохаргйоацача ларда тIара дерригача дунен коммунистий цхьоагIои уж кхотабалари», «Дерригача антиимпериалистически низий цхьоагIонна тIехьа!», «Вежарашха моаршал да турпалча вьетнамски халкъа!», «ЧIоагI а лойла, дегIа а доагIалда Советски Союзен Iарбий мехкийи халкъашта юкъера доттагIали вIаши леладу гIулакхаши!» яха дешаш.

ЦIей колоннаш кийчъяьй империализманеи расизманеи духьал, машара, демократена, социализмана тIехьа лоаттабеча къовсаме къахьегамхой болча дунен халкъашта юкъерча барт-цхьоагIонна хетаяь.

«Мукъаваккха Луис Корвалан!», «Мукъабаха фашистски хунтас лийца беррига нах!» — уж тIахьехамаш къаьстта чIоагIа дIадехаши эгIазлонцеи дек къахьегамхой дунен халкъашта юкъерча барт - цхьоагIон дийнахьа. Дерригa советски халкъ барта да Чиле патриоташца, колониальнии кхычарна кара долчеи мехкий халкъашца, халкъаш кортамукъа хилара, социализмана тIехьа къонахчал долаш къовсам лоаттабеча набахта боахкачеи фашисташа лийца боахкачеи къахьегамхошца.

Спортивни байраккхашта кIал цхьоагтIа мугIараш даь ЦIеча майдане бовл столица физкультурникаш.

Бекаш ба «Къона пионераш! Советски Союза Коммунистически парте гIулакха кийча хила! — яха тIахьехам.

— Массе а хана кийча да, — цIогIарч тох пионераша.

Дог тохадолийта минуташ! Трибуна тIа девд бераш. Цар лу парте а паччахьалкхен а кулгалхошта зизай кIорматаш, цIе банташ.

ЦIеча майдан тIа гIолла чакхйоал КПСС ленински Центральни Комитетага, Советски правительствага, Социалистически Даьхенга луча моаршалий низ бола талгIеш. Сигала урагIйода В. И. Ленина сурти, «Коммунизм котъяргъя!» яха дешаши дола, йоккха, дото бесара шар.

...Мехка керттерча майдан тIа, шера хий санна йолалу демонстрантий колоннаш. БоагIаш ба столица къахьегамхой — Калинински, Бауманск, Дзержински, Свердловски, Фрунзенски, Краснопресненски, Ленински, Пролетарски, Москворецки районий викалаш.

«КПСС XXIV съезда соцамеш — кхоачашдергда!» транспаранташ тIа яздьча цу дешаша гойт советски нах парте белгалъяь Iалаьмате йоккха планаш кхоачашъеча шоаш ца кхобеш къахьега кийча хилар. Москвичий къахьегама рапорташ да плакаташ тIа, диаграммаш тIа, макеташ тIа. «Ханал хьалха!» — эггара дуккхагIа да из дош.

Столице болх беча дуккхачар, СССР Лакхехьарча Советерча хоржамий сийна къахьегама вахте а этта, ханал хьалха — коммунистически субботник хулача дийнахьа — кхоачашъяь биъ бетта план. Хьалха латтарашца ба — Лихачева а Ленински комсомола а цIерагIча автозаводий, «Динамо» яхача. Владимир Ильича цIерагIча, «ЦIе пролетарий» яхача заводий, «ЦIе Октябрь» яхача кондитерски фабрика, столица кхыйолча предприятей эзараш къахьегамхой.

Биъ бетта декхараш толамца кхоачашдаьд вай мехка эггара йоккхагIа индустриальни центр йолча Москвай промышленносто. Тешаме кхоачашъе йола пятилетка къоастамбеча шера план.

Болхаш ба цIи хезача «Марси ЖIови» яхача завода металлургаш. ЛоархIаме къахьегама совгIат деннад цар ЦхьоалагIача майна: шу доладелча денз планал совгIа цар арахийцад 450 тонн болат, 550 тонн прокат — вешта аьлча, социалистически декхарех лаьрхIачул дуккхагIа.

«Советски Союза къахьегамхой! Лакхъе къахьегама овсарле, производства эффективность, дукхагIа, дикагIа дIадолдар кIезигагIа долош продукци арахеца! Къовсам лоаттабе паччахьалкхен планаш а тIайийца декхараш а ханал хьалха кхоачашдара!» — яха КПСС ЦК ЦхоалагIча майна йола лозунг ек майдан тIа.

БIаьш йолча столица предприятей коллективай вахара закон а хиния дIаэттад общественни производства эффективность лакхъелга. ЦIей дездеча колоннашта юкъе ба—пятилетка декхараш тIехдика кхоачашдарах Социалистически Къахьегама Турпала цIи енпараш, социалистически яхье котбаларах орденаши медалаши енна балха хьалха латтараш. Даьхен дезача совгIаташа декхарийла ву кхы а дикагIа къахьега, 1974-ча шера дуккхагIа, дикагIа, дIадодар кIезигагIа долаш продукци ялара ерригa торонаш гучаяха.

Тайп-тайпарча бесагIа дола басма тIакхелла йоккха «Матрешкаш» гучайоал, из я Ф. Э. Дзержинске цIерагIча «Трехгорная мануфактура» яхача хлопчатобумажни комбината колонна. «Трехгорка» революционнии къахьегамеи традицеш доккхал ду предприяте къахьегамхоша. Текстильщикий хIанзарча тIехьалено дегIа а кхувлсоа а йоах уж. «Трехгорке» ер шу дIадоладелчахь планал совгIа 350 эзар метр хоза кIадаш хьадаьд.

«Промышленноста къахьегамхой! Наха эшаш дола товараш дуккхагIа арахеца, уж тайп-тайпара хилийта, дикагIа хилийта, царга дIадолар лохбе!». КПСС Центральни Комитета цу тIахьехама москвичаша кердача къахьегама толамашца жоп лу. ДукхагIа арахеш керда, хоза кIадаш, барзкъа, культурно - боахама эшаши бахача наха хьашт долаши дола товараш. Иштта вахаре кхоачашду пятилетка керттера декхараш — халкъа вахара культурни материальни боарам айбар.

Демонстраце дакъа лоацаш ба «Большевичка» яхача производствени объединене коллективацара дикагIа бола къахьегамхой. Колоннаца боагIа производстве хьалха латта В. С. Гриднева, А. Я. Панова, М. В. Филатова, З. А. Валуева, А. И. Столярова. Столични марка сий лакха лоаттаду цар. Объединене къахьегамхоша тIагIертта къахьег арахеца продукци дикагIа хилийтара тIехьа.

Духхьал укх шера «Большевичка» арахецача продукцех диъ тайпана паччахьалкхен дикхала Знак еннай. Продукци массе оагIорахьа дика хилийтара тIехьа къовсам лоаттабе беза. Л. И. Брежнева къамаьл деш ВЛКСМ XVII съезде аьнна уж дешаш советски саго дика кхетадеш да.

1974 шера столица 700 коллективо паччахьалкхен заданел дуккха дукхагIйола встречни планаш тIайийцай. Уж толамца кхоачашъеш хилар хьахьокх демонстранташа ЦIеча майдане гIолла дIахьоча транспаранташа.

Шоай къахьегамца хьамсара столица хозъю гIишлонхой боагIа. Пятилетка дIайолаелчахь Москве бахача наха лаьрхIа хьалдаь деррига цIенош 16,3 миллион квадратни метр я, город тоаеш дукха балхаш даьд.

«Главмосстройя» № 1 йолча цIенош деча комбината къахьегамхой боагIа колоннагIа. Дог гIоздаьнна накъабаьхкаб уж бIаьстан цIейна, къахьегама цIейна. дерригача хьоккхамашта йола хьалхарча квартала план ханал хьалха кхоачашъяьй. Цо тешал ду шера дола социалистически декхараш толамца кхоачашдергхиларах. «ДСК-1 1974 шера наха чубаха планал совгIа 30 эзар квадратни метр дIадургъя» — аьнна яздаьд транспарантех цхьане тIа. Декхараш кхоачашде новкъостал дергда Социалистически Къахьегама Турпала, СССР Лакхехьарча Совета депутата В. Е. Копелова цIи хезача комплексни бригада опыт шерра йоаржайойя.

КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева цу коллективага дахьийтача моаршало столица гIишлошъерий дегаш ураоттадаьд керда толамаш дахара тIехьа. Цунца цхьана, Москва хьокхаме, коммунистически город е аьнна КПСС XXIV съездо оттадаь декхар кхоачашдара чIоагтIа хьинар айдаь къахьегаш ба столица промышленноста, транспорта, городерча боахама къахьегамхой.

Болхлой классеи колхозий ахархойи союза — марсеи жIовнеи эмблема хьалха а йолаш ЦIеча майдан тIа гIолла боагIа столица юрта боахама вузаши Iилма тохкама институташи чуйоагIа Тимирязевски района къахьегамхой, колоннана тIа гуш ба боккха кIин ка. Цо хьагойт цар гIулакхаш, сийле: хIара дошо буртига граммах москвичий къахьегама дакъа доалл. Зиза техача Iажий гаьнаш, хоза зизаш бе доахкаш майдан тIа гIолла боагIа К. А. Тимирязева цIерагIча юртбоахама академе студенташ, В. П. Горячкина цIерагIчеи гидромелиоративни института, юртбоахама машинашъеча. юрта боахама электрификаце института юрта боахама производства инженераш.

Транспортнаш тIа яздаь да «Юрта боахаме гIолла 1971 — 1975 шерашка йола парте Директиваш толамца кхоачашъергъя!», «Юртбоахама Iилма лоархIам лакхбергба!», «Юрта боахама интенсификаци яра курс кхоачашъергъя!». Плакаташ тIарча цифраша, къахьегама рапорташа тешал ду юрта боахама даькъа парте оттадаь декхараш леррагIа кхоачашдергхилара.

Царна тIехьа боагIа «Iилма района» — Октябрьски района, къахьегамхой. Колонна яхь хьайийллача денз укх шера 250 шу даьннилга берригача мехко белгалдоаккхача СССР Iилмай Академе эмблемеи советски Iилмеи культуреи дегIайоалаярах денал дола доккхий гIулакхаш карагIдувларах Даьхено енна Ленина ордени. СССР Iилмай Академе балхага хьажача гу Iилма тахкен творчески къахьегаран доазув доацаш, социализма Iимерза, дог цIена уйлаш йолаш — коммунизман машарен ингат долаш къахьегара Iилмахошта хьалаш кхелла социализм толаш хилар. Демонстранташта юкъе ба цIи хеца Iилмахой, советски Iилма сийлеи курали.

«Советски искусства байракх лакха лоаттае!» — иштта тIахьехам ба столица искусства деятелаша яхьача транспаранта тIа. Ерригача искусствайх толажагIа йолаш, дунен тIа эггара прогрессанегIа, дог цIенача искусства — советски кино музыка хоз.

Дерригача дунена йовзача «Мосфильма» эмблема тIа Ленина ордена юхе лепаш йоал Октябрьски Революце орден. Советски халкъа сийлен къахьегами денал дола никъи хьахьокхаш йола, вай общества духовни вахаре хиланза яргйоаца произведенеш кхоллаш мехка эггара йоккхагIйолча студе актерий, режиссерий, операторий къахьегам ба из. КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева студе ах бIаь шу дузаш моаршал луш мосфильмовций дерригача ноахалаша баьча балха лакха мах бир.

...Шин сахьата гаргга цIей деездир столица ЦIеча майдане. Цо дог тохадолийташ хьахьекхар партеи халкъеи цхьоагIо, советски нах КПСС XXIV съезда исторически решенеш кхоачашъе, вай мехка коммунизм хьалъяра гIулакха доаггIаш дола дакъа лаца кийча хилар.

ЦIеча майданера репортаж яьраш ТАСС специальни корреспонденташ:

М. ГОРБАЧЕВА.
А. КОЗЛОВ,
В. КУЛИКОВ,
А. СТРОГАНОВ,
Е. ХОРЕВА.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕ ДЕЧА ХОРЖАМАШТА НАКЪАДОЛХАШ

«СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дарах йолча Положенега» хьежжа СССР Лакхехьарча Совете деча хоржамашта йола Участкови хоржамий комиссеш вIашагIъехкан цар составаш чIоагIъяьи яьннай.

Республике ерригa хьаяьраш 516 хоржамий участок я, Участкови хоржамий комиссей составаш чIоагIъяьй. Предприятей, организацей, учреждeней коллективай собранешка 5376 викал оттаваьв Участкови хоржамий комиссей составе, цу даькъе 2494 кхалсаг, 2273 саг КПСС члени членалла кандидати, ВЛКСМ 1080 член ва. Участкови хоржамий комиссей состава юкъера 1673 член 30 шерага кхачалца ха йолаш ва.

Участкови хоржамий комиссей членашта юкъе 1497 болхло ва, хIаьта царех 60 саг Участкови хоржамий комиссей председатель ва, 696 колхозхо ва, хIаьта царех 62 саг Участкови хоржамий комиссе председатель ва.

Укх гаргарча хана Участкови хоржамий комиссей составаца инструктивни совещанеш ергъя.

Нов. Ю. Л. РАСТОРГУЕВНА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР IИЛМАН ТЕХНИКАН ДЕЯТЕЛЬ ЯХА СИЙЛАХЬА ЦIИ ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Iилмеи техникеи дегIаккхувлача, инженерни кадраш кийчъеча дика хIамаш карагIдувларах а республика общественно-политически балха юкъе хьинаре дакъа лацарах а Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Iилман техникан заслуженни деятель яха сийлахьа цIи лойла:

Расторгуев Юрий Леонидовича—технически Iилмай доктора, профессора, М. Д. Миллионщикова цIерагIча Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаеча Грозненски мехкдаьтта института ректора.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

г. Грозный, 1974 шера 30 апрель.

БАЛХАХ ДИКА КХЕТ

Грозненски районе дика вовзаш ва «Атагинский» совхоза хьажкIаш кхееча звено звеньевой, «Знак Почета» ордена кавалер, районни Совета депутат, коммунист Вагапов Байка. Пхийтта шу да Байка хьажкIаш кхееш вола. Цу юкъа йоккха опыт Iоаяьй цо. Цулухьа, къаьстта укх тIехьарча хана, моллагIча Iалама хьалашка толамаш а доах.

Ховш махиллара, 1972 шера кIоагIа йокъал эттар. ХьажкIаш дика хьувкъаяра мел могар дир Вагапова звенос. Звеньевойс юкъейоалаяьча методах харшаш а даьха шозза хий диллар, хьажкIий кхашка минеральни удобрени а тоссаш.

Цу тайпара хий дуллаш хилча «Вагапова методах» хий дуллаш ба, оал хIанз Грозненски района юрта боахама болхлоша.

Хьийга къа зехьа довизар. ХIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 60,8 центнер хьажкIаш чуера цу шера Вагапова звенос. «Атагинский» совхозе иззал хьажкIаш хьувкъаяь шу хиннадацар цул хьалха.

ИйслагIча пятилетка хоадамбеча шера звенос чубена хьувкъам кIезигагIа хилар. ХIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 49,3 центнер мара чуэцанзар. Хьувкъам лохбалара бахьан дар цу шера хьажкIаш хий ца дуллача кхашка кхееш хиналга.

Сенах латт Вагапова звенос доахача толамий къайле? Эггара хьалха хьажкIаш дIае лаьтта кийчдеш а из культура дIаюаш а деш дола деррига балхаш агротехника бокъонаш лораеш шийн ханнахьеи дикеи баккдоах цо. Цахаддаш йоакхо ю лаьтта хьаьндара, дIайийначул тIехьагIа минеральни удобренешца подкормка яра, басар дара, мугIараштa юкъера лаьтта цамцадаккхара. Царех моллагIа болх бехктоккхаме лоархIаш чакхбоаккх звенос.

— ХьажкIаш дIаелехьа лаьтта цкъа е шозза культиваци ю оаха. ДукхагIа йича лаьттанца Iай Iайна тIоадал сихагIа дIайоал. Цунца цхьана лохлу хьажкIий фу тIадалара хьалаш а, — йоах Вагапова.

Вин саг ва Вагапова звене. Уж ба: «Знак Почета» ордена кавалер коммунист Тасуев Лом-Iаьла, Ибрагов Рашид, Затаев Шамсудин, Вагапов Хьусен.

Укх шера 200 гектара тIа ялата, 100 гектара тIа силоса хьажкIаш кхеергья звенос. Ший торопаш лаьрхIа а лаьрхIа хIара гектара тIара 55 центнер ялатан 300 центнер силосан хьажкIаш чуэца социалистически декхар тIайийцад звенос.

Из кхоачашдара тешаме ларл йоллаш ба хIанз звено къахьегамхой. Гурахьа зяблахача, органически, минеральни удобренеш тайеа хьаьндаьча, ший ханнахьа макха баькха культиваци яь кийчдаьча лаьтта хIанз хьажкIаш дIаюваш ба звено механизатораш. Кхай тIа болх бе йиш йолаш денача ден хIара сахьатах мамогга дукхагIа пайда эца гIерташ къахьег цар. Шоай нормаш тIеххоачашъеш болх бу хIара механизатора.

Л. РУДСКИЙ.

СУРТА ТIА: Б. Вагапов.

Автора сурт.

КIОАРГГА ХЬАЛАШ ТЕХКАЧА

Вай республика экономика дегIаяра боккха лоархIам болаш да капитальни гIирсаш хьалдар. Керда производственни мощносташ, хьайбаш леладара йола комплексаш, наха чубаха цIенош, культура объекташ хьалъярца дувзаденна да къахьегамхой вахара хьалаш тоададар.

Соахка болх бе йолаеннай шера 600 эзар тонн арахецаш йола Нохч-ГIалгIай цементни завода хьалхара аргIа. Волжски автомобильни завода грозненски спецавтоцентр. Брагуны яхача поселкера дожимни компрессорни станци. Знаменски чхьагIар доаккха завод, ишттa кхьяраш а.

Мехкдаьттa чакхдоахача заводий цехаштен производстваштен реконструкци яьй.

ГIишлошъеча подрядни организацеша дIакхачийтай юкъера лаьрхIача 160638 квадратни метр йола наха чубаха цIенош. «Молочный № 1». «Гойтинский» яхача совхозашка шурий производствана лаьрхIа йоккха ши комплекс хьалъяьй. Болх бе йолаеннай кхы итташ производственни а производственни йоаца а объекташ.

Шерра социалистически ях а йоаржаяь къахьегаш ба гIишлонхой пятилетка дийлагIча, къоастамбеча шера а. Укх шера хьалъяь яккха лерхI цементни завода шоллагIа аргIа. Грозненски газ чакхйоахача завода шоллагIа аргIа. Продукци лургья карьерон Карабулакерча шера 1 миллион кубически метр жагIи гIуми чакхйоахача заводон.

Даьтташ арахецара йола керда мощносташ производствана юкъейоалае лерхI А. Шерипова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводе. В. И. Ленинен, А. Анисимовен цIерагIча заводашка цкъа пайда ийцача хих цIаькха пайда эцара йола блокаш хьалъе лерхI. Уж блокаш йича Грозненера хиш а фо а цIенагIа хургда. Укх шера школай гIирсаш 2,5-зза дукхагIа хьалдергда. Керда дешара шу долалуш 11 эзар сага лаьрхIа 25 керда школа хьалъергья. Йолаш йолча 7 школана кхы а цIенош хьатIадергда. Юртарча школашкара кхоалагIа йола сменаш дIайоахаргья. Болх бе йолалургья «Джалка» яха коа тIара овлхазараш леладеш йола фабрика, хьайбаш леладара йола комплексаш.

Дика болх беш дIадоладаьд 1974 шу дукхкача гIишлошъечен специализированнии организацей коллективаша.

Квартальни план тIеххоачашъяьй Нохч - ГIалгIай гIишлошъяра управлене, СМУ-3, 6, 7 коллективаша, «СевКавнефтегазстрой» объединене грозненски масса йолча подразделенеша, «Чечингушсельстрой», «Чечингстрой» гIишлошъяра управлене, ишттa кхычар а. Цу организацешка шерра яьржай социалистически ях, дика вIаштIехьъяьккхай производство, къахьегама дисциплина, цIаккха а хадийташ болхлошта кхетам балара болх. Цхьабакъда, бIарчча хьайийцача гIишлошъяра организацеша подрядни балхаш дара бетта план кхоачашъяьяц. Нохч-ГIалгIай гIишлошъяра управлене хьалхарча квартала план 85 процент кхоачашъяьй, пайда ца эцаш йисай 1800 эзар сома маьха капитальни вложенеш, кхоачам болаш сиха лелац наха чубаха цIенош, школаш, культурно-бытовой, коммунальни объекташ хьалъяр. Нохч-ГIалгIай гIишлошъяра управлене подразделенешка, «Чечинколхозстрой» объединене, Ремстройтресте эсала вIаштIехьбаьккхаб гIишлонхой къахьегам, кхоачам болаш дика лелац къахьегам вIаштIехьбаккхарен вапи даларен прогрессивни формаш производствана юкъейоалаяр. зехьа дукха балха ха йоаю, телхаю къахьегама дисциплина, дукхкача болхлоша производственни нормаш кхоачашъяц.

Уж деррига кхоачамбоацараш дIададахара СМУ-ен ПМК-н боахама кулгалхоша, партийни, профсоюзни организацеша кIоаргга тахка деза объекташкара хьалаш, коллективаша тIаерзае еза планови заданеш кхоачашъяра, дикагIа вIаштIехьъяккха еза социалистически ях.

Планировани, проектировани еш, материально - технически снабжени вIаштIехьйоаккхаш хулаш долча кхоачамбоацараша а чIоагIа новкъарле ю гIишлошъяра балхашта. ХIанз а тIехьа цхьаьша йолча гIишлошъяра организацешка укх шера де дезачун программа йоацаш я.

Хов ш да, тIадоагIача шера де дезача балхий проектно-сметни документаци, материально - технически ресурсашта е еза заявкаш заказчика сентябрь бетта кийча хилийта езилгеи, хIьата шу долалуш гIишлош хьалъяра эшаргдола ахча хьахеца дезилгеи.

Цхьабакъда, хIанз а тIехьа совхозий объединенеша, юртбоахама министерствашца, «Скотопром» тресто, кхыча организацеша гIишлош хьалъяра ахча хьахеца доладьдац, ерригача гIишлошта проектно-сметни документаци оттаяьяц.

ГIишлонхой бокъо я техдокументаци кийчъянзен финансирование янзен йола объекташ хьал ца еш Iе. ТIаккха цар шоай мощностех бизза пайда эца вIаштIехьдалац. Заказчикий а вIаштIехьдалац шоашта хьахийцача ахчах бизза пайда эца. 1973 шера «Грознефтехимзаводы» объединене гIишлошъеча управленена йолча плана юкъейнхьар А. Шерипова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводе машинцаьттаж арахецаш йола установка хьалъелга. ГIишлошъеча управлене СМУ-7 тIанийцар из объект хьалъелга. Цхьабакъда, заказчика шийн декхараш кхоачаш ца дар бахьан долаш, оборудовани Iалаш ца яр бахьан долаш гIишлонхой план кхоачашъе вIаштIехьдаланзар.

Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета. Грозненски горисполкома УКС-а гIишлонхой ханнахьа Iалашбац оборудованеца, материалашца.

Iалашони обытен управлене таханарча денна эшачун 30—40 процент мара Iалашбаьбац гIишлонхой материально-технически ресурсашца.

Хьем боацаш заказчикашеа поставщикашен кхоачащде деза керттера декхар да пусковой объекташ оборудованеца, материалашца Iалашъелга.

ХIьата, республика гIишлошъярен монтажни организацей коллективаш шоай аргIагIа декхарийла я ханнахьа пусковой объекташ балха юкъейоалаяра, шоай ерригa торонаш оарцагIъяха.

Х. МИНТУЕВ,
КПСС Нохч-ГIалгIай обкома гIишлошъяра отдела инструктор.

Мощносташ алсамйоахаш я Малхбоален СибарегIара Братски хьун промышленни комплекс. Болх бе йолаеннай дахчантамий Iоакъай завод. Болх бе йолаеннай ишттa беленни целлюлоза хьаю завод а. Кастта болх бе йолалургья вискозни целлюлоза арахеца предприяти. Хьалъеш латт йоккха фанерни завод.

ИйслагIа пятилетка чакхйоалаш 15 йоккха объект чуйоагIаш хургйолча Братски хьунпромышленни комплексо хIара шера чакхйоахаргья Ангара йистерча дийхка хьун ялх миллиона ах миллиони кубометр.

СУРТА ТIА: Братски хьун промышленни комплекса шоллагIа аргIа хьалъеча.

Э. БРЮХАНЕНКО сурт.

ТАСС фотохроника.

«СЕРДАЛО»
2-гIа оагI. 2 май, 1974 шу.

ДУНЕ ЭРГАДОАККХАШ БОЛА ХЬЕХАМ

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце вotaloно юхь дIайолаьча хIанзарча замо овлангара дениз хийцад дунен революционни процесса маIан, чулоацам, масштабаш. Ерригача капиталистически система кризис кIоарглу церда, социалистически строй, толаме дегIаухен империализмана духьала латтен дунен социализма система хьахиларца юкъарчал доацаш бувзам а болаш.

Вай ха — деррига дуне чулоацаш капитализмагара социализмага довла зача. Цун юкъмоттиге — дунен халкъашта юкъера болхлой класс а цо кхелла керттерър — дунен социализма системен. Халданзен тIа-тIа шаьрагIа гуш йода экономикан общественни вахарен ерригa оагIош прогрессивной сиххен дегIаухача доккхий, дерригдунен-исторически толамаш даьхача социализмана пайдана йолча оагIорахьа дунен аренера низий соотношени дIахо хувцара тIайийрза тенденци. Антиимпериалистически къовсаме, дунен тIа машар Iалашбеча хоадамболаш бола низ а хинна дIаэттай дунен социализма система. Социалистически содружества мехкашта чакхдоахача гIулакхий цхьоагIо дIахо чIоагIъялар цIаьхка а хьахьокхилга хилар хIанзза дукха ха йоацаш Варшаве хинна Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача пачхахьалкхений Политически консультативни комитета совещани.

Академик М. МИТИН

АНТАГОНИСТИЧЕСКИ классови формацешкара социализмага довлача хIанзарча замалахьа хулаш долча овлангарча социальни хувцамаша тIа-тIа шерагIа чулоац дуне, массе метте гIолла дIадаржаш латт уж. Халданза лакхлу социалистически содружества мехкийн дунен ерригача социалистически системан низ; капитала мехкашка керда толамаш доах болхлой боламо, тIа-тIа дикагIа вIаштIехьйоалаш кхоталуш латт коммунистически болхлойн партеш; къамий-кортамукъален боламо тIа-тIа хоадамболашагIа хьакхайкаду ше низ бола империализман неоколониализман моастагIа хилар. Уж революционни тоатолаш бIарчча цхьа революционни процесс а яь цхьан апарагIа лостадаро эшабулургбоаца низ лу цунна.

БIаь шу совгIа ха хьалхагIа К. Марксен Ф. Энгельсен общество дегIаахара объективни диалектика хьайнйллай, утопи лоархIаш хиннача социализмах Iилма даьд. Цар хьахьекхад, общество дегIаахара лелам адамле тIа-тIа дукхагIа лакхлуш социальни прогресса лагIаш тIа гIолла урагIйодилга хилар. К. Марксен Ф. Энгельсен Iилман чухь духхьаша отта а даь, дегIалоаладаьд объективно, истори дегIаахарэ закономерносташка хьежжа пролетариат котъяларга кхоачае езаш йолча дунен социалистически революцех дола дош.

XIX бIаьшере чакхйоалаш XX бIаьшере йолалуш хьатIаэттача кердача исторически замалахьа, империализмаи пролетарски революцейн замалахь, В. И. Ленина марксизма теори дегIайоалаяьй кердача хьалашка хьежжа. В. И. Ленина балхашка дIахо творчески дегIайоалаяьй социалистически революцех йола К. Марксен Ф. Энгельсен идеяш.

В. И. Ленина къаьстта уйла тIаяхийтай революцена чухьа объективни субъективни факторий шоайла лелача гIулакхий диалектиках дола дош дIахо вIаштIехьдаккхара. Цун ба революционни ситуацех, цун чулоацамах, из дегIаахара закономерностех бола хьехам. Цо хьахьекхад, объективни хьалаш хиларо социалистически революци е торо луш хилар, цун котало болхлой класса революционни парте кулгалца къахьегамхоша хьинарен хьалхашка латта декхараш кхоачашдара тIадерзадаьча чакхдоахача гIулакхашка гIолла мара ца йоаккхача метте.

В. И. Ленина кердача выводашцен открытешцен йIаьхий яь Iилман коммунизм дерригдунен-исторически масштабий социальни практика а хинна дIаэттай. Вай ханара идейно-теоретически байрахх, дунен революцеца кердадаккхара байрахх а хинна дIаэтта ленинизм — из я империализмаи пролетарски революцейн, социализми коммунизми хьалъеча, дунен социалистически система хьахиначен дегIвухачен къамий-кортамукъален революцей а колониальни система йохача а, адамле коммунизмага кхоачача заман марксизм.

Дунен революционни процесс тIа-тIа дукхагIа дегIа ме ух ленинизм халданзен творчески дегIаккхувл КПСС-о а вежарашка йолча коммунистически болхлойн партеша а буржуазни идеологена духьала, реформизман ревизионизман массе а тайпашта духьала, маоизманен антикоммунизманен духьала лоаттабеча къовсаме. XX-ча бIаьшерен шоллагIа ах хан эггара тIеххьара цун кхоалагIа дакъа доладу хан — из я марксизм-ленинизм шийн дерригача керттерча доакъошка дунен революционни процесса, социализми коммунизми хьалъяра опыта теорни практикен вIашагIтохара, кхетаяра ларда тIа дIахо сихха йIаьхий хула ха.

В. И. Ленина массе оагIорахьара техкай общество дегIаахара диалектика, кердача замалахьа общественни бытиянен общественни сакхетаман юкъера бувзам. Империализма овлангара маIан, цун вIашдухьаленаш а закономерносташ а тахкарах ког гIортолга а еш Ленина дунен революционни процесса бIарччача концепцеца кийчъяьй болхлой класс, хувцаденнача хьалашка хьежжа ларл еллай пролетариата классови къовсама стратегенен тактиканен.

Исторически процессий маIан кIоаргга тахкаро, цецвоаккхаш болча ленински анализен хургдар бIаргагорен низо, кердача заман общественни явленей ерригa чоалхале, дукха доакъош долаш масса тайпара, Iалаьмате дукха формаш, тайп-тайпара этапаш, лагIаш долаш уж хилар тамашийна дика цо кхетадаро В. И. Ленинга вывод яйтай, социалистически революци цкъара, цкъа чакхйоаккха, цхьа акт санна кхетае йиш ца хилара.

ЧIоагIгIа критика яьй цо дуненна социалистически эргало яр, цхьа шийн наькъагIа, хьисап доацаш гIа баьккха кердача формаце чу кхоссавалар да ала гIийртача догматикаштен доктринераштеи. «Социалистически революци, — яздаьд В. И. Ленина, — цхьа акт яц, цхьан фронтера цхьа тIом бац, лирача классови довний бIарчча зама я, массе а фронташкарча, вешта аьлча экономикан политикан дерригача дешашкарча тIемий, буржуазена экспроприаци ярца мара чакх ца дала мегаш долча тIемий бIаьхха мугI ба. Овлангара гIалат хургдар, демократи бахьан долаш лоаттабеча къовсамо пролетариат социалистически революцена тIерэ дIатувлае, е из дIахьулае, къайлаяккха, кхидараш де тарлу аьнна хийтача».

Социалистически революцех йолча ленински теоре социализм юкхьанца цхьан мехка котъяла тарлуш хилар бакъдаь ца Iеш, цо шийна чулоац кортамукъален боламе пролетариата гегемонех, буржуазно-демократически революцеш социалистическичарга йовларах, пролетариата диктатура шийн массе тайпарча формаща революцена карагIдаьнараш чIоагIдаран социализм хьалъяран хоадамболаш болча лоархIаме хиларах, пролетариата диктатура системе кулгалдара дакъа марксистско-ленинска партега хиларах дола дешаш а.

ДУНЕН революционни процесса бIарчча концепци енай В. И. Ленина болхлой класса. Цо дегIа а йоалаяьй, маьрра белгалйоаккхаш хьа а хьекхай Марксен Энгельсен хьоттаяь болхлой классага кулгал а долаш къахьегача ахархоштарча болхлой класса цхьоагIон идея, бакъдаь хьахьекхад дегIадъхкача капиталистически мехкашкара пролетарски революци империализмана духьала колонешкарчен шоай мукъагIа доацача мехкашкарчен кортамухъален боламца вIашагIтоханза ярг ца хилар. Социалистически революцех йола ленински теори пролетариата революционни практика Iилман ларда тIа вIашагIтохарах хьахинен кердача исторически хьалашка из бIарчча хьахьокхаш я.

Ленина дегIабоалабаь пачхахьалкхенах бола марксистски хьехам ше мабарра кхоачаш хиннаб ССР Союз — болхлойн ахархойн исторе чухьа эггара хьалхара социалистически паччахьалкхе хьаярцен чIоагIъярцен, дIахо дегIабоалабаьб из дерригача халкъа социалистически паччахьалкхене.

Октябрьски революци котъялар, цун принципаш дIахо дегIайоалаяри реально чакхъяхари баьхьан долаш вай мохк сийлахь-йоккхен низ болен индустриальни держава а хинна дIаэттаб. Iалаьмате сиха кхоачаш хиннад из. Ховш да, индустриальни мохк а хинна дIаоттара Англена кхо бIаь шу совгIа ха йийлалга. Францен ВIашагIкхийттача Штаташен шин бIаь шу совгIа ка йоадьй иззал никъ бара. Советски мохк цхьа ах бIаь шу мара йоацача юкъагIа империализмо шийна качдена тIемашка халача тохкамех чакх а баьнна, доккхий зенаш а зуламаш а лайна, хIанз экономически, политически, культурни, тIема гIулакхашка диллача низ бола дегIаенача социализма паччахьалкхе а хинна дIаэттаб.

Дунен халкъашта юкъера классови къовсам дегIабоалабара даькъе керда этап хьайиллай Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце — тайп-тайпарча ханашкарчен тайп-тайпарчен процессех бIарчча цхьа тоатол а хиле дIаотташ йола дунен халкъашта юкъера социалистически революци чIоагIгIа дегIаяр. «Социалистически революци, — йоах КПСС Программа тIа, — империализмана духьаларэ къамий-кортамукъален революцеш, халкъа демократически революцеш, шерра ахархой боламаш, фашистски кхийолен тиранически режимаш дIаяхар духьа халкъаша лоаттабу къовсам, къаман Iазапа духьалара общедемократически боламаш — из долла хIама капитализм бухйоахаш йохаеш йола дунен бIарчча цхьа революционни процесс а хиле вIашагIкхет.

Цу процесса лоархIамегIара закономерность—цунна юкъера эггара хьалха капитализма когаметта коммунистически формаци дIаоттаярца дувзаденна дола цу процесса чулоацам а хинна латта болхлой классага хьалхле йола дакъа— эггара хьалха болхлой класса исторически социальни декхар да. Из толаме кхоачашдергда, нагахьа санна болхлой класса керте марксистско-ленински парти латте.

Дерригача дунен тIа социалистически революци котъялара перспективай хьакъехьа дувцаш, Ленина белгалдаьхад, из революци «...дукхкача шерашка деча тIемех, буржуазни стройна юкъ-юкъе контрреволюционни хорш а йоагIаш, тIаьтеIIа чакхдоахача гIулакхий массех ханах латтарг хилар».

Цу тайпарча «хоршийн» масалаш тоъал дукха гойт исторе. Иззаморг яр тIехьагIа ше хьоабаьча дунен шоллагIча тIема цIера юкъе яьга Германе фашизмо ханна яьккха котало. Ишта хилар тIема хунто итташ эзараш патриоташ боабаьча, нобахта бехкача, буржуазни конституце тIа оттаь хинна бокъонаши паргIатонаши дIаяьхача, хIьата ишттa из конституци ше а дIадаьккхача, фашистски террора режим оттаьча Чилера реакционни переворот. Цу масалаша, Испанерчен Португалерчен фашистски режимий къизалаша а, низаш деш Греце йолаеннача терроро а санна, — бакъду буржуазни общественни строй шийн ха яьккха яьнна хилар, эксплуататорски классаша шоай доал тIалоаттадара тIа-тIа дукхагIа низийн террорен къизагIа йола средстваш юкъейоахаш хилар. Цхьабакъда уж исторе чIуг-цIергаш — къанарча обществана кIоарга кризис тIаэтта хилар, из историена юкъера дIаяргхилар хьахьокхаш дола доккха тешал.

Ленина лийрхIараш бакъдаьд исторе. XX-ча бIаьшерен событеша хьахьекхад, революци социальни эргалонаш ю цкъара акт ца хилар, хIьата истори дегIаахара чоалхалено революце марксистски теоре керттера выводаш телха ца ярал совгIа, цун керттера, кординальни положенеш хана тохкамах дика накъъялар кхы тIа а бакъдеш хилар.

ТАХАН дунен революционни болама керттера ког гIортолга я дунен социалистически система. СССР-ен социалистически содружества кхыча мехкашцен хинна овлангара социалистически эргалонаш лардера я вай планета социальни дуне революционни наькъаца хувцара, пар тIа-тIа чIоагIагIа влияни ю хIанзарча дунен тIарча лоархIамегIарча революционни процессашта.

Дунен революционни процесса цхьаькха керттера низ — капиталистически мехкашкара, монополистически капитала доала духьала къовсам лоаттабеш йола болхлой класс. Социальни прогресс бахьан долаш лоаттабеча къовсаме цо тахан керттера дIалехараш экономикана демократически тIахьожам оттабелга, производства керттерча доакъошта национализаци елга, общественни паччахьалкхени вахара демократизаци елга да. Цу къовсама толам балга коммунистически партей позицеш чIоагIъярах, болхлой класса цхьоагIо чIоагIъярах, дерригача демократически, антиимпериалистически низий шерра союз хьаярах тийша да.

Дунен революционни процесса лоархIамегIара дакъа — халкъий къаман-кортамукъален болам цIаккха а ца баржача тайпара баржар, колониальни къаман Iазапа духьала цар лоаттабу къовсам. Укх тIеххьарча шерашка дунен тIа социальни низаш дIа-юха оттадеча хиннача доккхийча хувцамий лоархIаме фактор а хинна дIаэттар из къовсам, дукхагIча даькъе «кхоалагIа дуне» оалача юкъейоагIаш йолча Азерчен Африкерчен шоай мукъагIарча паччахьалкхений бIарчча группа хьахиларга кхоачавир цо. Империализма колониальни система йохар — вай замалахьа эггара йоккхагIйолча событеех цаI.

«КхоалагIча дунен» мехкашка тахан хулаш йолча процессий ерригача комплекса маIан — из да традиционни колониализмо хьахилийта боахамен общественни отношенеш бокъонца эргаяхар. Шо-шоай доазонел чухьа индустри дегIаккхувлаш йола принципально бе-бе шин система дунен тIа хиларах геттарэ бе-бе болча шин наькъах цаI харжанза ца довлача альтернатива хьалхашка латт «кхоалагIча дунен» мехкаш.

Экономически кхыча мехкий капиталах тийша хилара, къамаш хийрадахара, «кхоалагIча дунен» мехкашта чухьа социальни доакъош а хинна нах бекъабалара тенденцеш хьахилара шин шегIа доагIа жоп да боахам лелабара капиталистически хьисап шоашта мегаш ца хиларах бола тешам цу мехкий халкъий общественни сакхетам чу лакхбалар, социалистически, революционно-демократически идей влияни лакхъялар. «Кхетадеш да, укхаза ишттa боккхача лоархIаме арахьарча дерригача дунен юкъарча процессий, — кIоарглуш латтача капитализма юкъарча кризиса — социалистически мехкий опытен кхолламеча гIулакхий хьокхамен влияни а хилар.

Вахаро бокъонца харцъяь дIа а яьккхай, тIехьашка а кхессай къахьегамхоша империализманен неоколониализманен духьала лоаттабу классови къовсам «къеча» мехкаша «дIаьхийча» мехкашта духьала лоаттабу къовсам санна хетийта гийртача маоистий антинаучни, антиленински концепци.

Дунен революционни процесс дегIаяра хоадамболлаш йола керттера фактор йолча дунен социалистически система низ дегIабоагIилга лоарзагIа ца доалаш халданзен хулаш да. Яржаш чIоагIлуш я экономикан политикан даькъера социалистически содружества мехкий цхьоагIо. ЧIоагIлуш я дунен социализма система идеологически цхьоагIо, капиталистически мехкашкарча болхлой боламцара, къамий кортамукъален боламцара цун бувзам.

Социалистически экономически интеграце Комплексни программа чакхъяккхара даькъе социалистически содружества мехкаша даьхача кердача цIенхашттача толамашца белгалъяьлар 1974 шера юхьиг.

ХIанз дунен тIа хьаеча ерригача промышленни продукцех кхоалагIа дакъа, СЭВ-а мехкашта кхоач, хIьата ткъаь пхиъ шера уж экономически дегIаахара темпаш капитала мехкийчул дукхха а лакхагIа хиннай (СЭВ-а мехкаша арахеца промышленни продукци цу юкъа 8,4-зза дукхагIа хиннай, хIьата юртбоахама яр — 2,2-зза).

Цу толамаша шьра хьахьокх, шеко йоацаш совле социализмага хилар, социалистически паччахьалкхений бокъонца интернационалистически отношенеш. Къаьстта дикагIа хеталу уж тахан капитализма дунешна тIалаттача кIоаргача экономически, финансови, социальни халонашца нийсйича. ТIа-тIа йоккхагIа хулаш йолча валютно-финансови, отношеней даькъерча халонаша, бедален энергетически кризисаша, инфляционни процессаш чIоагIъяларо, монополеша доагорая потребительски товараштен маьхаш IотIадеттаро къахьегамхошта боарам боацаш йоккхий халонаш тIаоттаю, капитала магнаташта Iалаьмате дукха пайдаш ду. Капиталистически дунен йоккхагIйолча 30 мехкдаьтта корпораце пайдаш 1973 шера 71 процент лакхделар.

ВIашагIкхийттача Штаташка хIамай маьхаш лакхдаларо бохабаьб бахача наькъа хIама эцара низ, наькъа санна мельъяьй валови къаман продукт алсамъялара темпаш. 1973 шера декабре, укх тIеххьарча 27 бетта духхьашха Iолохъелар промышленни производства индекс. Эксперташа яхачох, къаман валови продукт бокъонца лаьрхIача 1974 шера укхаза 1,0—1,6 процент мара дукхагIа хургьяц.

Капиталистически мехкашка экономика дегIаяра темпаш лагIъяларо дукхха предприятеш дIакъовларга, болхлойн гIулакхера нахи балхара дIабахарга, хьабе болх боацараш бебабарга кхоачаву.

ЦУ ДЕРРИГАЧА хIамаша капитала мехкашка ерригa социальни вIашдухьаленаш ирьяларга, классови къовсам чIоагIгIа кхоккабаларга кхоачаваьв. ДегIадаьхкача капиталистически мехкашка 1973 шера забастовка еш вар 45 миллион саг. 1974 шера хьалхарча бетташа хьахьокх классови къовсамаш кхоккаденна хилар. Шоай вахара боарама монополеша еча наступленена тIа-тIа чIоагIагIа духьаллатт Англе, ФРГ, Итале, Франце, США, Японе, кхыча мехкий къахьегамхой, шоай демократически бокъонаши паргIатонаши лораяра тIехьара низ бола болам дегIаккхувл цар.

Къахьегамхоша лоаттабеча къовсама хIанзарча этапа башхало я уж дикагIа вIаштIехьбовлари кхотабалари, империализмана духьаларча выступленей социальни база чIоагIъялар, болхлой классал совгIа, бахача наькъа кхыдола тайпаш а — гIулакхера нах, технически интеллигенци, кагий предпринимателаш — царна юкъе увзар.

Ишта я дукхача къахьегамхошца оагIув а болаш шоай бокъонаш бахьан долаш, деррига Iаьдал монополешка хилара духьала пролетариато лоаттаду классови къовсамаш тIа-тIа доккхагIа, ирагIа, чIоагIагIа хулаш хилар хьахьокхаш йола факташ.

Социализманен капитализманен юкъе овлангара вIашдухьаленаш иле а, дунен керда тIом хиланза баргбоацаш хIама дац. Кхыча тайпара да: укх тIеххьарча хана дунен халкъашта юкъерча гIулакхашка хиннача кIоаргача позитивни хувцамаша дог тешаду машар лоаттабарен чIоагIбарен декхар геттара реальни хиларах. Цунга бода никъ гайтаб КПСС XXIV съездо кийчъяьча машара Программа тIа. Из программа кхоачашъяр духьа вай парте, цун Центральни Комитето деррагIа лоаттабеча къовсамо, социалистически содружества вежарашка долча мехкашца, дерригача прогрессивни низашца цхьана вай чакхдоахача гIулакхаша вIаштIехьдалийтад «шийлача тIемагара» дунен халкъашта юкъера кхохкам кIаьдбаргахьа, тайп-тайпара социальни строяш йола паччахьалкхенаш машаре яхара ленински принципаш чIоагIъяргахьа гола тоха.

Дунен тIа хIанз латтача хьалашка дика нийслуш да халкъий машаран кхерамзленнен тIехьарча, къамаш шоай лоIаме хилара тIехьарча, сега бокъонаштен социальни прогрессан тIехьарча къовсамхоша цхьана чакхдоаха гIулакхаш шердар. Къаьстта боккхача лоархIаме да 1973 шера гурахьа Москве хиннача а дунен общественни мненена шийна нийсса кхы йоацаш воздействи яьча а машар безача низий Дерригдунен конгрессо цу къовсама юкъе лаьца дакъа.

КПСС-а вежарашка йолча ерригача коммунистически болхлойн партей а никъ — машари кхерамзлен чIоагIъяр духьа, дунен халкъашта юкъерча гIулакхашка позитивни процессаш дегIаккхувлар духьа лоаттабеча къовсаме деррига прогрессивни низаш, дерригача мехкий халкъаш вIашагIтохар, къовсаме дунеч халкъашта юкъерча болхлой класса, халкъий къаман-кортамукъален болама оагIув мамогга хьаллацар, дунен социалистически система, дунен халкъашта юкъерча пролетарски солидарноста говнаш чIоагIдар.

«Вай арахьарча политикана тIехьа да, — аьннад КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева Алма-Ате, —деррига советски халкъ, дунен тIара дукхха а дукхагIа бола нах, хIана аьлча цо лерхIараш дика кIамаш да — машари кхерамзлен чIоагIъелга, деррига халкъаш паргIатта дегIаахара хьалаш, дерригача мехкий социальни прогресс Iалашъелга».

Ишта я дунен революционни процесс марксизма - ленинизма хьехамо а Советски Союзен вежарашка долча кхыча социалистически мехкашкен из материально кхоачаш хиларо а низ бола воздействи а еш халданза чIоагIлуш я яхаш дувцаш йола событеши явленеши.

Дунен революционни процесс дегIа ме ух, цун тайп-тайпар тоатолаш шери чIоагIIа ме лу, дунен тIа Iилма-техническа революци дегIа ме ух капитализма апологеташа тIа-тIа керд-керда хьаувттаю марксистско - ленински хьехама духьала лоатталургья аьнна хеташ йола революце теореш. Революце хьакъехьа дувца а дувц яз а ду вI лла кхетам боацача консерватораша а хIанзарча либеральни буржуазни идеологаша а.

«Революци» яха дош буржуазни социологена юкъе сов каст-каста нийслуш хиларах французски социолога Ж. Эллюла вывод яьй, Малхбузене цул дукхагIа девальваци яьн цул чIоагIагIа доастамдаьхан цхьаькха дош дац аьнна.

Социалистически революце нийсъенна хьэттачен Iилмани теорена дуне эргадаккхара шоай варианташ дулхьаьувттаю буржуазни идеологаша. Хургйола общество, йоах цар, кхы тайпа, хIанзарча капиталистически стройна тара йоацаш хургья. Шоай яьссача уйлашта тIехьара тIадетт цар, «пост». 1959 шера а тIехьа яздаьд малхбузенгермански социолога Р. Дарендорфа «пост-капиталистически обществах», тахан деш дола къамаьл «пост-индустриальни обществах» да.

Цу концепцешца дика тарлуш да классови къовсам бокъонца юхамаччахьа бахар, буржуазни общестаеца дика тарлуш йола антагонистически вIашдухьаленаш. Цар меттахьа хьоаяц буржуазни доалахьен отношенеш. Из овлангара проблема оттаеш а бац автораш. Капитализма апологеташта ловш хила мадоаггIера, царна ловра капиталистически строя лард тахан а дуне мел доал меттахьа ца йоалаш латтилга бIаргагор.

Цхьабакъда уж ерригa теореши концепцеши хIанз общество дегIаахара закономерносташ Iилман наькъаца кхетаяра сов гаьна хиларах вахаро йохаю уж, хьаешше а ехе хул.

Буржуазни идеологий уж ерригa теореш йоллашехьа а, дунен революционни процессах бола, истори материалистически кхетадара социальни вахара явленешта Iилман анализ яра, буржуазни строя вIашдухьаленаш диалектически [illegible] къаца хьаеллара чIоагIача ларда тIа хьалбаь марксистско-ленински хьехам лакха доам санна латт, адамлен таханенахи кхоаненахи бокъонца Iилман хьехам санна, дуне эргадоаккхаш йола революционни теори санна ба.

Ерригача коммунистически болхлойн партешта революционни уйлен революционни гIулакхаши духдувла лакъаргбоаца хьаст ба марксизм-ленинизм. Из хила а хиннай, йолаш а я коталонаш йоаха Iилма, вай парте сийлахь-воккхача Ленина парте генеральни наькъа, цун политически стратегенен тактикан теоретически лард.

№ 8 ЙОЛА «АГИТАТОРА БЛОКНОТ»

ХьатIаэттад 1 Май. КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пропагандан агитацен отдела «Агитатора блокнота» аргIанарча 8-ча номер тIа кепатеха я цу денна хетаяь М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта институтa доцента, философски Iилмай кандидата Г. Голева «Дунен революционни низашка хьажар» яха статья.

Кепайоазон Деннен радио Деннен хетаяь я блокнота тIа кепатеха «Парте низ бола герз» яха парте обкома пропагандан агитацен отдела инструктора У. Ахмадова статья.

Блокнота тIа кепатеха я эрий даьда лаьтташ карадераадаь 20 шу дизара хетаяь Алма-Ата хиннача торжественни заседане КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьлах лаьца ергйолча беседай, политинформацей, лекцей, докладий хетаргахьа йола тематика.

«16 июнь — СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш хула ди» яхача рубрикана кIал кепатеха редакционни статья «Хоржамий толам балга Iалашдергда вай!» яхаш я. Цу тIа идеологически болхлошта хьалхашка декхараш оттаду хоржамий кампани йолча юкъагIа массово - политически болх боаржабара.

Шийн статья тIа ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара Т. Махмудхаджиевас дувц республика комсомольцаша, берригача кагирхошта ВЛКСМ XVII-ча съезда кийчдаьча къахьегама совгIатех.

«Социалистически содружества мехкашка» яхача рубрикана кIал кепатеха я «Дог ураоттадеш йола цифраш» яха Б. Дякипен Ф. Метельскен статья.

Цул совгIа, «Блокнота» тIа кепатеха я СССР Лакхехьарча Совета хоржамашта кийчо ярал йола хроника а.

КЪАЬНАЧА ФОНДАХ ПАЙДА ЭЦ

Бехктокхаме декхараш лаьтш шера «Сунжанефть» НГДУ мехкдаьттахоштта хьалхашка: скважинай къаьнача фондах пайда а эцаш шера план кхочушдиан хьалха кхоачашъе еза цар.

Социалистически яхье дика толамаш доахачарех я № 1 йолча районни инженерно-технологически службан РИТС-1, РИТС-2 коллективаши.

Мехкдаьттен газн яккхара хьалхарча квартала план тlехкхоачашъяьй коммуниста И. И. Холопова кулгалдеча РИТС-1 мехкдаьттахоша. Планал совгlа 950 тонн мехкдаьттен 1358 эзар кубически метр газн яьккхай цар. Барттайнача коллективо технологически режим телха ца еш болх бар бахьан долаш вlаштlехьдаьннад уж толамаш даха. Цул совгlа, Карабулак — Ачалуки яхача моттиге тlоэнашта низ тlалоаттабарах дуккагlа хинад доаккхаш дола «lаьржа дошув».

Цу РИТС-е дика къахьегаш ба операторащ И. Никитенко, М. Ваделов, И. Адамович, газоэлектросварщик П. Загородников, иштта кхыбараш а.

РИТС-1 коллективал дукха тlехьа ца юсаш хьайоагlа коммуниста Б. Ф. Аласова кулгалдеш йола РИТС-2 коллектив а. Цо хьалхарча квартала план 100,8 процент кхоачашъяьй. Планал совгlа 250 тонн мехкдаьттен, 142 эзар кубически метр газн яьккхай.

Ховш да къаьнача скважинашка денгара - денга мехкдаьтта кlезиглуш, коачал, мехкдаьттах увш йола хlамаш дуккагlа хулга. Мехкдаьтта цlендеш, чакхдаккха из дlаухийташ я А. С. Коломицева кулгалдеш йола коллектив. Цу цехо планал совгlа цlендаь, чекхдаккха дlадахийтад 1100 тонн мехкдаьтта. Цул совгlа, 11 эзар сома кхомбаьб.

Дика къахьегаш я электроснабжене электрооборудоване прокатно - ремонтни участка коллектив. Укх шера хьалхарча квартала план 134,5 процент кхоачашъяьй цо. Планал совгlа 3200 эзар киловатт-сахьат электроэнерги дlахийцай промышленни предприятешта. Укх шера хьалхарча квартале НГДУ коллективо кхояьй 236 эзар киловатт-сахьат электроэнерги. Электросеташ лелаеча 8,4 эзар сом кхоаьд. Уж толамаш дахара низ ца кхобеш къахьегаш ба электромонтераш А. С. Акинин, А. И. Герасименко, В. Т. Костюченко, А. И. Самойленко, иштта кхыбараш а.

Предприяте цехашкен, участкашкен хозрасчетни метод балха юкъейоалаярах боккха пайда баьннаб. Цу методах болх бар бахьан долаш скважинашта капитальни ремонт еча цехо хьалхарча кварталагlа 15,3 эзар сом кхоаьд. Укх цехе транспортага, материалашка, кхыдолчунга дlадодачув учет дика лелаю. Хlара бетта итогаш ю бригадашка кходаьча рузкъана.

Участкашна, цехаша иштта дика толамаш дахар бахьан долаш «Сунжанефть» НГДУ хьалхарча квартала план хаьнал хьалха кхоачашъяьй.

Продукцена реализаци яра план 101,2 процент кхоачашъяьй. Планал совгlа 27 эзар сома маьха продукцена реализаци яьй. Мехкдаьтта даккхара план 100,8 процент кхоачашъяьй, вешта аьлча, планал совгlа 1200 тонн lаьожа дошув даьккхад. Газ яккхара план 102,8 процент кхоачашъяьй, хlаьта къахьегама овсарле лакхъяра план — 102,1 процент, кхояьй 236 эзар киловатт-сахьат электроэнерги.

С. БЫКАДОРОВ,
«Сунжанефть» НГДУ керттера экономист.

Днепр тlа, башха-хозача плотинана юхе хьалъеш латт 890 эзар киловатт низ бола Ленина цlерагlча Днепрогэса шоллагlа аргlа. Кемаш лелача шлюзаца цхьана керда электростанци укх пхе шера болх бе йолаялийта лаьрхlад КПСС XXIV съезда Директиваш тlа. Укх шера пиъ гидроагрегат йистеяккха лаьрхlадар. Цхьабакъда гlишлонхоша встречни план тlаийцар. Болх бе йолалургъя массане а низ кхо бlаь эзар киловатт совгlа болаш йола кхо гидроагрегат. Апреле вlашагlъекха йолаеннай № 1 йолча гидроагрегата турбинаш. Гидрогlишлонхой встречни план хьаллаьцар Харьковски турбинни, Запорожски трансформаторни заводий коллективаша а оборудоване кхухьийтача кхычар а.

СУРТА ТlА: Днепрогэс-2 панорама.

А. Красовске сурт.
ТАСС фотохроника.

ЛАКХАЧА ИДЕЙНИ БОАРАМЕ

Политдешара итогови занятешкара

Бlарччача шера дика хилар занятеш Калинина цlерагlча совхоза «Экономикаи доал дарен лардаш» яхача школе (дешара хьалхара шу). Цига пропагандист вар цу совхоза директор Саблин Петр Федорович. Программага хьежжа цо 13 лекци йийшай, 11 собеседовани яьй. Деша баьгlараш бар дуккагlдолча даькъе комсаш кхееча бригадай бригадираш, цехий кулгалхой, отделеней механикаш. Занятеш хулар бераме, массане а дика дакъа лоацаш, хlара тема ювпар теоретически практически бувзам болаш, совхоза вахарца ювзаш.

Дика вlаштlехъяьккха чакхъяьлар цу школе итогови занятеш. Ше хьаийцача билета тlарча кхаь а хаттара нийса жопаш тийлар хlаране. Дувцар шаьра кхетадергдолаш, хlара хаттар теоретически мадоаггlара доашхаш, совхоза вахарцара масалаш кхувлаш жоп чlоагlдеш дар 2-ча отделене комсаш кхееча бригада бригадира Бондарева Клавдия Митрофановнас, инженера - электрика Мурзин Петр Григорьевича, комсаш кхееча бригада бригадира Нохч - Гlалгlай АССР Лакххехьарча Совета депутата Шапошникова Мария Васильевнас, механически мастерской заведующе Крымов Иван Алексеевича, кхычар даь къамаьлаш.

Продукцега дlадодар, фуд из сенах вlашагlкхет, иштта кlезигдергда дийцар М. В. Шапошниковас. Цо шийй бригадах а совхозах а дола масалаш доаладир продукци яккхарга дlадодар кlезигдарах лаьца.

Дlадахача 1973 шера совхозе 1086 эзар сом пайда эца план оттаяьр, хlаьта ийца пайда 1217 эзар сом хилар, вешта аьлча пайда эцара план 112 процент кхоачашйир. Планагlа 860 эзар сома маьха йолча продукцена реализаци е йоагlача 987 эзар сом мах болча продукцена реализаци йир. Цу даькъе план 114 процент кхоачашйир.

Комсаш кхеярга дlадодар кlезигдарах дувцаш Шапошниковас доаладир ер масал. Цхьан гектара тlара комсаш лаьттан кlалхара кулгашца хьагучайоахаш 48 соми 50 кепиги дlадода, хlаьта механизированни пневматически агрегаташца из болх бича 5 соми 80 кепиги мара додац.

Кулгашца оасар дара хlанз механизаци еш я. Комсаш чуэцача хана уж тlайотташ погрузчикаш я. Хlара погрузчико цу балха тlара мукъавоалийт 3 саг. Комсаш яlа йолаергйолаш я агрегатаца. Иштта кхыча балхашта а механизаци ергъя.

К. М. Бондарева керте латтача бригадас комсаш кхеяра план 113 процент кхоачашйир. 78 гектарах хlаране тlара 65,9 центнер комсаш чуийцар план 59,2 центнер йолча.

Заняте тlа Бондаревас дийцар бригадас материалаш кхоеш хиларах. Центнер комсаш хьалкхеярга дlадодар планатlа доагlачул лохагlа хилар. Комсашта гlулакх деш деча керттерча балхашта механизаци яьй. Дlадахача шера цун бригадас 61 эзар сома пайда бир.

П. Г. Мурзина дика кхетадеш дийцар социалистически дунен тlа къахьегам бекъарах, цун лоархlамах. Цунна дика ховра машар безача низий Дерригдунен конгресса материалаш, цига КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева даь къамаьл. Дика даьцхар цо укх тlеххьарча шерашка колхозийн совхозийн балхий хьалаш цхьатарра дерзара дош: централизованни снабжени, къахьегамах бетта гарантированни алапи далар, пенси далар.

Цу школе дешаш йолча Евтушенко Зоя Ивановнас кулгалдеча цхьоалагlча бригадас 1973 шера 75 гектара тlара 594 тонн комсаш яьхар план 517 тонн мара йоацача, ше тlаийца социалистически декхараш кхоачашдир. Из де аьттув баьлар эггара дикагlча агротехнически ханашка комсашта гlулакх дар, вегетационни хьисапе а тlоадал социалеш а хий дехкар, минеральни удобренеш говсар, халача балхашта механизаци яр бахьан долаш.

Деша вагlача И. А. Крымова дийцар парте XXIV-ча съезда решенешка хьежжа мехка экономика хlанзарча этапе дегlахарах. Дика довзийтар цо пайда баккхар, рентабельность яха дешаш.

Деша багlача берригнеша а дlаелар зачеташ. Хьатlадоагlача 1974—1975 дешара шера дlахо а экономикаи доал дарен лардаш lомае лаьрхlар цар. Дешаш болаш шоаш lомадаьр дувцаш совхоза болхлошта беседаш е соцадир.

1974 шера, пятилетка дънълагlча, къоастамбеча шера доккхий декхараш тlаийцар совхоза болхлоша: план 7600 тонн йолаш 8860 тонн комсаш яха, продукцега дlадодар 5 процент лохде, къахьегама овсарле 8 процент лаккхъе лерхl.

Совхоза коллективаца цхьана уж декхараш толамца кхоачашдара берригa низ тlаботтийтаргба шоаш, аьлар деша багlараша.

И. ПЯТИРУБЛЕВ,
КПСС Наурски райкома инструктор.

БОЛХ ЛЕРТТlА Вlаштlехьбаьккхача...

Дуккхача мехкашка кхоач Грозненски «Трансмаш» завода коллективо арахеца тракторни прицепаш, шассеш, кхыйола продукци. Цун керттердар да завода болхлоша арахеца продукци тlехдика хилар.

Фуд цун керттера бахьан? Укх тlеххьарча шерашка завода кулгалхоша, партийни профсоюзни организацеша цlенхаштта тоадаьд цехашта, участкашта, бригадашта юкъе яьржача социалистически яхьа кулгалделга. Яхьа итогаш еча хана производства керттерчарех цхьа хьокхам а лоархlаш чlоагlа теркам тlабохийт цар арахецача продукце дикала. Кхы мел дола технико-экономически хьокхамаш дика дале а яхьа хьалхара моттиг хьожаяц арахеца продукци эсала хуле. Яхье баьннараша доахача толамий итогаш хlара дийнахьа дlаязъеш массайолча цехе, участке бlарг тlаоттаргболча хьалтеха доал хьокхамий доска. Цехашта, участкашта, бригадашта кулгалде хьожабаьб йоккха опыт йола кадрови болхлой, коммунисташ. Иштта цар шоай къахьегам вlаштlехьбаккхарах денгара - денга дикагlа хул доаха производственни толамашц технико - экономически хьокхамаши.

Цхьоалагlча мая сийна КПСС ЦК даь Тlахьехамаш чlоагlа раьза хинна хьал а лаьца, башха-дика къахьегама толамаш доахаш бlаьстан цlейна накъабоагlа завода болхлой. Товарни продукци арахецара хьалхарча квартала план 102,5 процент кхоачаш а еш, планагlа лаьрхlачул совгlа цар арахийцай 59 эзар сома маьха тайп-тайпара продукци ткъо тракторни прицепи.

Уж къахьегама толамаш доахача хьинар кхо ца деш къа а хьегаш социалистически яхье цахаддаш хьалха латташ хlанзлехьа пхе шера йола шоай задани кхоачашъяьи иттащ болхлой ба заводе. Цар цlераш йоахача хана эггара хьалхарчарца цlи йоаккх Нохч-Гlалгlай АССР Лакххехьарча Совета депутата, слесарий - сборщикий бригада бригадира Саидов Султан Ахмадовича, Грозненски горсовета депутата штамповщицай Чернышева Клавдия Андреевнай, коммунистически къахьегама ударника, штамповщицай Жукова Антонина Алексеевнай, кхычар. Юкъера лаьрхlача хlара сменагlа нормаш 180—200 процент кхоачашъю цар.

Б. КОСТОЕВ.

СУРТА ТlА: пхе шера план кхоачашъяьча болхлошца Цхьоалагlча майна сийленца накъабахара хьалхашка латтача декхарех лаьца беседа еш ва завода заготовительно-сварочни цеха вокххагlвола мастер М. Абубакаров.

И. ПЛИЕВА сурт.

ДИКАГlА ХИЛИЙТА АРАХЕЦА ПРОДУКЦИ

Продукце дикала тlахьожам лоаттабара гlулакха боккхен пайданеи болх бу стандарташтей измерительни техникаией паччахьалкхен тlахьожам лоаттабеча Нохч-Гlалгlай лабораторе.

Предприятешка каст-каста боагlа цун специалисташ. lалаьмате чlоагlа теркам тlабохийташ лоаттабу цар паччахьалкхен тlахьожам стандарташ юкъекхахьаран кхоачашъяраи. Хьагучайоах стандартагlа йоаца продукци ехкаи дlаккхахьийтаи моттигаш.

Яланза яргйоацаш моттиг нийсъелча йоаттlаш йола санкцеш тел.

1974 шерара хьалхара квартал чакхъяьннай. Цу юкъа паччахьалкхен тlахьожама болхлой Нохч-Гlалгlайчен цхьайолча промышленни предприятешка хиннаб. Гучаяьхай харцахьа йийнен стандартага хьежжа йоацен дукха моттигаш.

Маьхкен хьоарах еча кхыча хlамайн стандарташ Назрановски маькха заводо иншта кхоачашъю хьежаб. Тохкамбича гучадаьннад, цхьоалагlча сортах ю маькх еттачул тlехьагlа хlара булкаца 34—60 грамм эшаш хилар. «Подмосковни» яха батонаш хила йоагlачул цхьа процента ах проценти мистагlа а 1,6 процент кlезигагlа шекар доаллаш а хилар. «Ярославская сдобная» яха булка 14—19 грамм эшаш, 0,6 процентагара 2 процентага кхаччалца боарамал тlех тlоадал йолаш, 8 процент хила дезаш дола шекар 3,7 процент, 4 процент хила езаш йола хьоанал 2,8 процент кlеззигагlа йолаш хиннай.

Маькха завода директора новкъост Парчиев Султана Бек-Ханага предписани еннай «Ярославская сдобная» яха булкаш йоккха йиш йоацаш.

Стандартага хьежжа йоаца продукци йохкарах экономически санкцеш еннай.

Арахеца йиш йоацаш плана юкъера дlаяьккхай 6 эзар 515 сома маьха продукци а госбюджета доходе дlачу а бохийташ 382 сома пайда а.

Стандарташа маяххара йоаца продукци арахецара бахьанаш да мастерашкахьара тlахьожам эсала хилари заводе сменни технологаш ца хилари, бод хьоккхабара технологи телхаяр.

Шоай балха говзал лаьрххlа lомаяь бац сменни мастераш. Назрановски маькха завода директора указани еннай — хьоарах ю хlамаш дикагlа хилийтаран хьагучадаьха кхоачамбоацараш дlададахаран тlаервазь организационно-технически мероприятеш кийчъе.

Бакински инспекцен Нохч-Гlалгlай лабораторен «Нефтехимзапчасть» яхача Грозненски заводе баьча тохкамо хьахьекхачох, цига ГОСТ-о дlадехараш кхоачашдац. Цу стандартега хьежжа хила езаш йола продукци белгала аьлча, маьхий хьисапе яра вентилаш опрессовка еча хана айххийта вlашкаталаш яц, сальникаш а иштта хийра ювлаш коачал чакхъювлийташ я. Из да сальниковн пабизка стандартагlа йоацаш хилар бахьан долаш. Эшшаш йола тайпа пабивка ягlац заводе.

Стандарто яххача тайпара чуехкац вентилаш: уж дlачlоагlъяц, гермеш а ехкац lургаш дlакъувлац.

Кхы а вогlча хьал тlа да арахецача продукце дикал белгалъяра гlулакх. Цу гlулакха тохкама стендаш хиланза яргъяц.

Тохкамбеча хана иштта хьежаб чертежаша яхар мел кхоачашду а. Цу хана лертlадоацаш массехк хlама гучадаьннад: тlагlоллара цlена хилийтаяц оатхалаш термообработка яьчул тlехьагlа эшачул шозза чlоагlагlа хиннай, кхыча параметрай боарамагlа даьхад хир. Цу кхоачамбоацараша лоацъе тарлу оатхалаша болх беш йоаккха ха. Уж кхоачамбоацараш нийсдалара бехке ба уж оатхалаш кийчъяра технологи телхаяь, уж хьаеш хинна болхлойн брак йоллашехьа а уж чакхъювлийта ОТК болхлойи.

Цхьабакъда эггара бехкегlа ва дикагlйола продукци арахецилга lалаш ца даь завода директор нов. А. М. Аваков ОТК начальник нов. В. М. Воронцови.

Заводе уйла кlезига ю болхлошта технически кийчо яра. Хlанз а юкъейнхьаяц дефект йоацаш продукци кийчъяра система, цахаддаш ачалиэ яц стандартага хьежжа йоаца продукци арахецара бахьаний. Стандартага хьежжа ца хиларах из продукци йохка араяккха йиш йоацаш соцаяйтай Паччахьалкхен тlахьожама лабораторе.

Завода тlадиллад хlамаш чуехкача тара конструкци кийчъелга. Чlоагlъяьча программай методикагlа оатхалаша тешшаме болх бергбола характеристикаш белгалъе йолаелга, и. кх. дl.

Грозненски кога гlирсий фабрико арахецараш дерригаш а кога гlирсий 12 тайпа да. Из ба модельни, мугlарера, байга кога гlирс. Хьалхарча категорегlа аттестат еннай 9 тайпанна (керттерча даькъе модельнии мугlарерчен). Дикала знах оттаяра хlанз а цхьаккха тайпа кога гlирс кийчбаьбац, хlана аьлча фабрика ше а яц цу гlулакха хlанз а кийча, даим дикагlйола продукци арахецилга lалашдара эше хьалаш доацаш да.

Дерригa телхар фуд аьлча, укхаза чlоагlа телхаду кога гlирса стандарташ кхоачашъяра хьакъехьа дlадехараш.

Масала, цу фабрико арахеца кхалнаьха модельни туфлеш дlадахийтача товарага хьежжа, вешта аьлча цун дозалга хьежжа яц.

Цхьан туфле дозал стандартагlа 230 грамм хила деза, хlаьта из 272 грамм, е 42 грамм дуккагlа да. Цу тайпара кога гlирс бувхаш вола саг сихха кlаьдлу, лелабеш хала ба из, сихха тишлу.

Хlана хул из иштта? Цу хаттара жоп дала хала дац. Стандартизаце служба яц фабрике. Стандарташ юкъекхахьаран кхоачашъяран хьалхара жоп лургдола саг воацаш ва.

Хlанз а йоацаш я юкъейоалаьча стандартата хьежжа шийй ханнахьа производство кийчъелгеи кога гlирсаш арахеца доладелген lалашдеча организационно-технически мероприятей план.

Кога гlирса доакъош кийчдув гlонна йола цехаш кердача оборудованеца кийчъяьяц. Хlаьта из lалаьмате лоархlаме а да, хlана аьлча кийчдаь дlакъа цул тlехьагlа тегача цехашка дода. Цехашка потокаш тlа латтача специалистий говзал эсала я.

Тlех дозал дола модельни туфлеш арахецарах паччахьалкхен тlахьожама лабораторе фабрикана къаьстта предписани еннай дlадахийта тоэар стандарто оттабаьча боарамга кхоачадалцца йолча хана цу тайпара кога гlирс потребителга дlа ма бохьийталба аьнна.

Иштта ала лезаш да, Грозненски фабрико арахеца кога гlирс дикагlа хила йиш йолаш хилар а.

Модельни, мугlарера, байга кога гlирс арахец фабрико. Цхьабакъда, хьо цунна дlабlарахьежача вlалла хала а доацаш гучадаргда из кийчбара технологи телхаеш хилар, тlерча куца образецашка хьежжа ца хилар, маркировкен упаковкен телхаеш хилар.

Укх тайпара да хьахинна раш. Дlадахача шера мах бена организацешкара яйта рекламаци кхаьчай фабрикана арахеца кога гlирс эсала хиларах. Хlаьта рекламационни иска тlа лаьтта ахча 33 эзар сом хилар. Укх шера хlанале а еннай кхо рекламаци. Керттерча даькъе уж кхухьийт кхалнаьха модельни кога гlирса. Во хиларах дlадахача шера фабрикана юхабайта кога гlирс 4900 пар хилар.

Тlех ца доаккхаш ала йиш йолаш да, укхаза даим арахец стандартагlа боаца кога гlирс. Алхха дlадахача цхьан шера брак ярах хинна зе 31 эзар сом да.

Арахецача продукце дикалга хьожаш хила еза технически тlахьожам лоаттабу отдел, шийй декхараш моттийта кхоачашдеца а гlерташ.

Кадраш а къаьстта квалифицированни специалисташ а сов каст-каста хувцалуш хилар бахьан долаш технологически дисциплина эсала хул.

Из бакъдеш я укх тайпара факташ. 1973 шера фабрике дlаийцавар 272 саг, хlаьта дlаваьккхав 307 саг, берригa болх бераш 800 саг мара воацашехьа а.

Бакъдар аьлча, Грозненски кога гlирсий фабрике арахецача кога гlирса дикала бе боагlача тайпара мах беш хилча, ала йиш йолаш да, цар дикал йоаеш массехк бахьан да аьнна. Масала, сезонага хьежжа хьаахал кога гlирсага лода товар, хlаьта сийрда бесаш дола цlокий аха эзача метте баьде бос бараш йоагlа, цу тайпара вешта а нийслу.

Гlонна йола материалаш модага хьежжа яц. Специалисташ кийчбара вlалла а хиланза яргйоаца база йоацаш я.

И. МАЙТАК,
Нохч-Гlалгlай Паччахьалкхен тlахьожама лабораторе вокххагlвола инженер.

ПРОЛИВАНА ТlАГlОЛЛА ТИЛЛА «ТlИЙ»

Балтийски кемаш дераша сахалинцашта хьалдаь «Сахалин-2» яха керда машиннаькъа паром-ледокол Холмске кхаьчад. Укхаза цо къахьегаргда укх бlарччача шера Татарски проливе гlолла машиннаькъа составаш чакхйоахаш лелача шийй воккхагlволча «вешийца» — «Сахалинаца-l» цхьана. Цу юкъа лаьттачна диазза гобакчески паромо.

Проливе гlолла тиллача шийй тайпарча «тlаь» тlа гlолла шера дlа-юха биьхьаб 750 эзар тонн гаргга мухь. Уж я промышленни предприятешта, гlишлошта лаьрхlа оборудовани, совхозашта лаьрхlа машинаш, гlайрен тlа бахача нaха эша товараш. Сахалинера материке хьаькхуьь керда чкъаьрийн чкъаьран продукцин, консерваш, каьхат, целлюлоза.

«Сахалин-2» яхача паромо йиш хулийтаргья проливе гlолла лела поездаш сихъе. Шоллагlча парома тlеххьа ужжамо кхо кема кхы а хьадергда сахалиницашта балтийски кемаш дераша. Царех шиъ хlанзле а стапелаш тlа латт.

Карл РЕНДЕЛЬ,
АПН корреспондент.
Сахалин.

МАРКСИЗМА ФИЛОСОФЕ РЕВОЛЮЦИОННИ МАlАН

«МАТЕРИАЛИЗМИ ЭМПИРИОКРИТИЦИЗМИ» ЯХА В. И. ЛЕНИНА КНИЖКА АРАДАЬННА 65 ШУ ДИЗАРГА.

1909 шера мае Москве «Звено» яхача издательстве кепатеха арабаьннаб «Материализми эмпириокритицизми» яха В. И. Ленина керттера философски болх.

Кхел йоккха, хьагаргволаш я цу книжка, цун тираж шш эзар экземпляр — хlанзарча ханашка диллача вlамига яле а. Из ленински произведени «Философе мискал», «Людвиг Фейербахи классически немецки философи кхоачаялари», «Анти-Дюринг», кхычараш санна долча К. Марксен Ф. Энгельсен классически философски балхашца цхьан мугlаре дlаэттай. Цо марксизма философи кердача положенешцеи открытешцеи йlаьхий яьй, эггара лакхагlча лагlа тlа йоаккхаш айяьй из. Цу произведене тlара хьехам тийннаб, хlанз а тел дерригача дунен тlарча революционни бlухошта. Хlанз пхи миллион экземплярал тlех я цун тираж. Дунен тайп-тайпарча мехкашка 20 совгlча меттала кепатеха араяьккхай из.

* * *

Женевен Лондонен 1908 шера февралера октябре кхаччалца болх баьб Ленина «Материализма тlеи эмпириокритицизма тlеи». Из болх беча юкъагlа шш бlаь совгlа книжкаш, эрсий, английски, немецки, французски меттала книжкаш lомадаьд цо, К. Марксен Ф. Энгельсен произведенеш йоацаш.

Кхетадеш, бокъонца довзаш долча бахьанагlа философски дешашта уйла тlаерзаяьй Ленина. Из кхетаира тlехьашкахьа, книжка хьадаьча заманга юхадаха деза.

Уж дар 1905—1907 шш. Хьалхара эрсий революци ийшачул тlехьагlара политически реакце шераш. Дlабайра Москверча Пресне хиннача восстане ала. Гераз lоийцар «Потемкин» яхача легендарни революционни броненосца тlера. Царизмо дlаяьккхар кхыметтел Россе индустриальни лаьттай магнатий реальни lаьдал чакхдаккхара йола ширма хинна Паччахьалкхен дума а. Эвараш болхлой - революционераш набахта бехкар, каторгеи ссылкен lобахьийтар, детташ боабир.

Цу хача доал деча классий котало чlоагlъе гlертар эрсий буржуазе идеологаш, пролетариата тlера идеологически герз а lоийца. Цхьаннена тlехьа шоллагlъяр йолаш книжкай рыике гучаювлар марксистски диалектикаи исторически материализмаи положенеш харцахьйоахаш, «харцъеш» йола сочиненеш. Цу книжкайн статьяйн автораша бе-бе цlераш йоахар шоаех — эмпириокритикаш, эмпириосимволисташ, эмпириомонисташ, цхьабакъда цар маlан цаl дар: уж берригаш а цхьана вlашагlкхийттабар марксистски философена духьаларча походе. Цу бlена чура къаьстта моттиг дlалоацар эмпириокритицизмо—«критически опыта» философе. Из хьайолаяьраш бар английски физики философи Эрнст Махи немецки философ Рихард Авенариуси.

Цхьабакъда ленински книжка яздара юкъарчал доашаш дола бахьан — 1908 шера кепатеха араяьпна эрсий махистий В. Базарова, А. Богданова, Я. Берляна, О. Гельфонда, П. Юшкевича, С. Суворова сочиненеш. «Суворовасинчунгара дlаийккхача еррига статьяш йийшай аз (из ешаш а ва).— яздаьд Ленина Максим Горькега 1908 шера феврале. — хlаьта хlара статья тlа сов эгlазъухаш духхьал са лаке кхоачар са. Ай мичара, из яц марксизм! Ушалийла болхаш латт вай эмпириокритикаш, эмпириомонисташ, эмпириосимволисташ» (Соч., биззагуллам, т. 18, оагl. 386).

Карарча хана эггара чlоагlагlа хьаштдолча дешаех лаьца яздаьча, шийй ханарча революционни болама эггара сагогlа долча хаттарашта жоп луш долча Ленина книжко бlарчча зама чулаьцай марксистски философи дегlайоалаяра даькъе.

Тlаккха керттердар, ханна доацар фуд Ленина балха тlа?

Эггара хьалха марксизма теоретически лардаш тlехдика лоравр. Марксизм - ленинизм харцъераша тахан а шоай ма хулла йоах, вай замалахьа — lилма-технически революце замалахьа — къаеннай марксистско - ленински теори. Цу тайпара хlамаш тахан дешаш хилча, дагабох «Материализми эмпириокритицизми» яха ленински болх — из язбаьча хана цу ханарча марксизма моастагlаша иззаморг ма йоахарий, кхетадеш мадарра, довзаш дола тоадар ханна юкъе а хьош.

Эмпириокритицизма философи сенах латтар? Дуне, сона гобаьккха мел дола хlама — из сона бlаргагур, хозар, холур, хьажъяьккхача холур да. Со веце — Вселенни а яц. Саг — Лаьттан планета тlара зирхатилг мара кхы хlама яц. Атома къайле, радиоактивноста явлени ювца низ бац цун.

Хlаьта марксистски философе, белгалдаьхад Ленина, эггара хьалха бокъонца бакъду матери объективно яхаш хилар, вешта аьлча сага лаьрген хьашт хиларген хьежа доацаш из яхаш хилар. Хаддаза йолаенна хиларца ювзаена я матери, объективни реальность ма йий матери лелаер а. Ленина баь из къоастам нийса ба тахан а, философех дlакъаьста хlанзара идеалисташ бытия «духовни маlан», матери хlалакъяь дlаяккха, шоаш «материальни доаца маlан» аьнна цlи тилла энерги цунах е торо хилар хьахьокха гlертача хана.

«Материализма тlеи эмпириокритицизма тlеи» Ленина дегlайоалаяьй материи сацкотамен соотношене — философе цу керттерча деша хьакъехьа Энгельса енна формулировка. Субъективни идеализмацеи агностицизмацеи лоаттабаьча къовсаме дегlабоалабаьб цо дуне довзалуш хиларах бола хьехам а, отражене теори.

А, йоах Ленина, Лаьттан планета тlара зирхатилг дац саг, из — вампал, хlана аьлча цунна еннай уйла, знани, lилма. Дош деррига а сенах латт аьлча, из латт, объективно йолаш йола реальность сага керто мел нийса хьахьокх, из информаци мел сиха кхетаю къоастаю, шийй бытие хувцача хана цунах прогресса гlулакха мел нийса, пайда. Беркат хургдолаш пайда эц харах.

Кхетадеш да, марксизма теоретически лардаш духхьал лораярах кхоачамбаь Ленина lергвоацаш хиннилга. Цо къоастадир цул хьалхагlа цхьаккха марксист къоастаде ца хьежа декхар — естествознанена керда гучадаьннараш вlашагlтехар. Ховш да, XIX-гlа бlаьшере чакхйоалеи XX-гlа бlаьшере йолалуи ханаш естественни lилмай даькъе lалаьмате доккхий хlамаш гучададахарца белгалъяьхалга. 1895 шера хьагучаяьхай рентгеновски зlанараш, шоллагlча шера — радиоактивноста явлени, кхы цхьаькха шу даьлча — электрон, 1898 шера — радий. Ленина къахьекхад, цу открытешта нийса духтlаваккха диалектически материализма ларда тlа мара вlаштlехьдаргдоацилга, естествознанена чухьа хулаш дола доккхийча хувцамаша дуне материальни хилари материалиами, махисташа санна, харцъеш ца хилар, матерехи цун свойстваехи йола вай уйлаш цо дlахо кхы тlа а кlоаргъеш хилар.

XIX бlаьшере чакхйоалаши XX бlаьшере йолалуш естествознанена тlаккхаьчача кризиса кlалхардовлара никъ алхха цаl кораьаьб Ленина — физикаша марксистски философи lомаелга. Цо яьхад, хlанзарча физико хьаккхолла диалектически материализм.

Ленина хана относительноста теории квантови теории хьахулаш мара яцар. Цхьабакъда цу хана а яр цу тайпара вывод яра кхоачамбалла материал. Вай хана физически вакуума материальность хьаелларо бакъду атоми электрони бух боацаш хиларах, матери ха йоацаш хиларах йола ленински тезис. «lалам чура еррига белгалонаш, — яздаьд Ленина, — хlанзарчоа, хетаргахьа, лелаш, вай хьаькъал матери йовзара гаргакхачар хьахьокхаш я» (Соч. биззагуллам, т. 18, оагl. 298).

Хlанзара ревизионисташи идеалисташи духьала бац lилма-технически революцена карагlдаьннарех махистий аллеш кердадахар духьа пайда эцара. Цхьабакъда хlанзарча эмпириокритикашен эмпириомонисташен цу валей мукъам мел хувце а, маlан хlаьта а ца хувцалуш дус цар. Хlанз ревизионисташа долла хlама когашкара керте хьут lилма - технически революце толамаш даьлагара лоархl, уж шоашкара хьаллоаттадена ца lеш, кулгалдара дакъа а кхоачаду цар. Капитал доале латтача мехкашка хlанз товш я технократаш, лаккхехьара математико - физически элита. Хlаьта халкъа, наха бокъо лац шоай кхел шоашка къоастаяйта. Из дерригa а саг Лаьттан тlа зирхатилг мара ца хилар, цо ше хьадагалаьцача «тlех хьаькъалча» машинаша из лоалла оттавергхилар, цун когаметта шоаш дlаоттаргхилар е лар йоацаш воавергхилар цlаьхка а кхы цlаькха а хьахьокхар духьа дувцаши яздеши да. 65 шу хьалхагlа ленински философски балха юкъейнхьача идеяша меттахьа етташ дегабу марксизм lохьекхаеш бола уж а.

«Материализма тlеи эмпириокритицизма тlеи» Ленина йlаьхий яьй марксистски диалектически материализм, хьахьекхад пролетариата революционни гlулакхашта а цун коммунистически авангарда а из эггара лоархlамегlа хилар. Книжка тlа бакъъяь хьахьекхай материалистически диалектика эггара дуккагlа масе оагlорахьара, шийй чулоацаца бlаьхегlеи кlоаргагlеи бола lалами общественни дегlахарах бола хьехам хиларах. Бе-бе хlамаш шоайла духьале еш, цхьоагlо йолаш, къовсам лоаттабеш хиларах йола положени диалектика керттера закон хиларах йола уйла.

Ленински балха тlа дlахо дегlайоалаяьй исторически материализм. Ленина хьахьекхах общество физологе законегlа дегlаух яхаш махасташа духьа кlал ло боацаш хилар. Духхьал шийй цхьанне мара кхы доацаш дола законаш шийй да общества, хlаьта уж довзар — революционни партена саточа хиланза дargдоацар, хlана аьлча тlаккха мара ховргдац цунна событеш мишта деларгья а пролетариат социализма коталонга йига а.

«Материализма тlеи эмпириокритицизма тlеи» кlоарга ларда еллай философи партийни хилара принципана. Ленина хьахьекхад, партийни йоаца философи ца хилари хила йиш ца хилари, тайп-тайпарча философски школай доахамийн къовсаме буржуазни социалистически идеологейта юкъера къовсам, пролетариатен буржуазен классови къовсам гуш хилар.

...Российски пролетариатан цун большевистски партенен халача хана 1908 шера бlаьстан, ахкан, гуйран йlаьхача буйсашка Ленина уйла яьй философех долча шийй книжка, марксизма моастагlашца лоаттабеча идейни къовсаме герз ндаьд, цун теоретически лардаш лора а еш. Тахан, вай деношка а, Советски Союза коммунисташен берригача къахьегамхошен, дунен берригача коммунистически болхлойи боламо дуненна революционни эггало яр духьа, реакционни буржуазни идеологена духьала лоаттабеча къовсаме керда низаш хьайийду ленински балхаш тlара, марксистско-ленински философе сийлахь йоккхача произведене тlара — «Материализми эмпириокритицизми» яхача книжка тlара.

Юрий ШАРАПОВ,
исторически lилмай кандидат.

(АПН).

ЦIЕЙ ДЕЗДЕШ Я РЕСПУБЛИКА

I май... Из да Къахьегама, Машара, Ираза, Нийсхон, Вошала цIей. Цудухьа деза да из советски наха, дунен дерригача мехкий къахьегамхошта. Цунцара безам кхы я совбувл из Iалам сомадаьннача эгарэ хозагIча хана дездеш хиларо. БIаьстен баьццарча догамэ кхаьла вай город геттара хозъяьяр цIеча лозунгаша, транспаранташа.

Ленина цIерагIа майда хьалйиза нах ба. ТрадицегIа баьчча цIи лелаечен шоай эгара сийдолашагIен йолча моттиге вIашагIкхет грозненцаш цIей дездара. Царна ба города предприятешкара, гIишлонашкара хьалха латтараш, интеллигенце викалаш. Массава дегаш гIоздаьнна, безаме, са мукъадаьнна ва. Царех дуккхачар поакхош паччахьалкхен совгIаташца — орденашца, медалашца хоздаь да. Даим санна шоай къахьегама цIейна къахьегама толамаш доахаш накъабаьхкаб уж укх шера а. Республика къахьегамхоша толаме кхоачашъю КПСС XXIV съезда решенеш пятилетка диълагIча, къоастамбеча шера а.

Iуйрийна 10 сахьат доал. Ленина майда тIа мел лаьттарий дегаш гIоздоахаш ек фанфарий оаз.

...Майда тIа йоал байракхаш яхьаш боагIарий колонна. Из сийдола гIулакх тIадиллад производства новатороашта, хьалха латтарашта. ЛаьгIо хьекхача михо шершаю байракхаш, массанахьа дек «Къахьегам», «Май», «Машар», яха дешаш.

Хоза лостам болаш кийчъяь я спортсмений колонна. Царна хьалха байракх яхьаш воагIа республике дика вовзаш вола дунен чемпион Хасмиков Салман. БIубенна гIа боахаш, байракхаш кура айяь цхьаннена тIехьа шоллагIьяр йоалаш майда тIа йоал Ленина орден лелаеча «Динамо», «Спартак» обществай, «Труд», «Буревестник», «Трудовые резервы» обществай физкультурникий колоннаш. Спортсмений бе йоахк тайп-тайпара кубкаш —яхьашка цар коталонаш яхарах тиййна совгIаташ.

Трибуна тIара моаршал хоатт:

— Даькъала хилда ЦхьоалагIа май — дерригача дунен халкъий къахьегамхой цIей!

ВIаштта кхозза ек майда:

— Ура! Ура! Ура!

Дукха дика гIулакхаш карагIдувл болхлой класса боккъонца йолча резерва — профтехобразоване дешархошта. Республика предприятешта, гIишлонашта хIара шера бIаьш бола квалифицированни мехкдаьттахой, химикаш, гIишлошъераш, швейникаш, продавецаш кийчбу вай профессионально - технически училищашка.

Республике хIанз йолаш я 15 эзар саг дешаш а волаш 29 профессионально - технически училище. ИйслагIча пятилетка хьалхарча кхаь шера баьча балхо гойт болхлой класса керда поахале кийчъяра геттара дукха даьлга. Халкъа боахама 30000 совгIа къона квалифицированни болхло кийчваьв республике.

Грозерча № № 4, 5, 11 йолча профессионально - техническ училищашка дийша арабоала дукха къона болхлой кхетам лакха болаши лакхера балха разрядаш йолаш ба. Цудухьа шоаш къахьегаш мичахьа хуле а сийдолаш лелаю цар болхлочун цIи.

Училищай дешархой бе доахкача лозунгаш тIа язда да: «Оаха дув бyъ турпалча къахьегамхой класса сийдола тIехье тхоаш хургхиларах!», «Пятилеткана — хьинаре къахьегам, говзали къонабарий кердадараши».

Колонна юкъе я № 5 йола профессионально - технически училище. Пхийтте а союзни республикай къамий костюмаш йийха болча дешархоша яхь союзни республикай байракхаш, гербаш.

— Сийле хийла кхувш йоагIача тIехьенна! — моаршал хоатт трибуна тIара цу хана майда тIа баьннача Грознерча юкъерча школай дешархошка. Зизашца, лозунгашца, транспаранташца ега я эггара хьалха боагIача № 3 йолча школа дешархой колонна. Берий бе доахк Владимир Ильич Ленина партен правительствай кулгалхой портреташ.

БIарг тIаотташ хоза кийчъяьча № 1 йолча юкъерча школа колоннана хьалха боагIача школа кулгалхошца цхьана йоагIа укх деношка Москве чакхъяьннача комсомола XVII съезда делегат хина иттлагIча классера Котикова Таня.

— Сийле хийла вай сийдолча пионерена! — яха дешаш дек. Цхьаннена тIехьа шоллагIьяр йоалаш Iочакхъювл города школай коллективаш. УнахцIена, дешара тIакхувш, Даьхе езаш, лакха сакхетам болаш йолча вай тIехьенга хьежача гуш да вай кхоане тешаме йолга.

Грознерча районашта юкъе яьржача Майна хьалхарча социалистически яхье хьалхара моттиг яькхай городе йоккхагIа ярех йолча, сийлахь-воккхача баьчча В. И. Лнина цIи лелаеча района. Из бахьан долаш еннай цунна парте Грозненски горкомен горисполкомен карара-кара тела ЦIе байракх а Грознерча къахьегамхой первомайски демонстраца хьаелла бокъо а.

Байракхаш яхьараш хьалха а болаш майда тIа боал Ленински района къахьегамхой. Эггара хьалха бIарг кхет доккхача Ленина портретах, тIаккха йоагIа машиностроенеи ийгача промышленностен предприятей коллективаш.

Городе йоккхагIа ярех йолча «Красный молот» яхача Октябрьски револющe орден лелаеча завода коллектив я хьалхара яр. Продукцена реализаци яра укх шера хьалхарча биъ бетта план 100,5 процент кхоачашъяьй цо, хIаьта дукха хэ йоацаш хиннача Ерригсоюзни коммунистически субботнике баьча балхах 102 эзар сом Даьхен фонде дIачу а деннад.

Завода коллективо доккхал ду хIаране ший пятилетка кхоачашъяь бола слесарь Баканов, формовщик Гердаев, кузнец Бехтеров, бригадир Вербицкий, СССР Лакхехьарча Совета депутат Рыженков, Ленина орден лелаю Абрамов санна болча хьалха латтача болхлоех. Красномолотовций колонне да дуккха тайп-тайпара лозунгаш: «Сийле хийла болхлой классаI», «1974 шу — пятилетка къоастамбу шу. Парте белгалдаьр дерригa кхоачашдергда вай!», кхыдараш. Дукха да колонне В. И. Ленина, партен правительствай кулгалхой портреташ, союзни республикай гербаш. Цехий коллективай рапорташ тIа да: «ЙиълагIча цеха коллективо ханал хьалха кхоачашъяьй биъ бетта план», «Сталелитейщикаша биъ бетта план 22 апреле кхоачашъяьй. Планал совгIа 350 тонн литье кийчъяьй».

Молотовцашта тIехьа гучайоал «Автоспецоборудоване» яхача опытно - экспериментальни завода коллектив. Укх шерa хьалхарча квартала план тIехкхоачашъяьй цо. Заводо арахеца продукци вай мехка а ткъаь итт совгIа долча доазол эрахьарча мехкашка а кхоач. «Тха девиз — пятилетка диъ шера» яхаш да колоннерча лозунгашта юкъе цаI.

Хоза кийчъяь я Майна хьалхарча социалистически яхье котбаьннача грозненски швейникий колонна, экспериментально - механически завода, Грозненски ремонтно-механически завода болхлой колоннаш. Толамца кхоачашдаьд цар а биъ бетта социалистически декхараш. Цу толамашца даькъала бувцаш моаршал кхайкаду царга трибуна тIара.

Трибуна хьалхашка гIолла тIехйоал Ленина орден лелаеча «Грознефть» объединене чуйоагIача предприятей коллективаш. Республика мехкдаьттахоша укх шера хьалхарча биъ бетта планал совгIа 12 эзар тонн мехкдаьтта даькхад.

Дикача толамашца Майна накъаяххай «Чечнигазстрой» треста организацей коллективаш, хоза кийчъяь я цар колоннаш, дог гIоздаьнна ба демонстраце дакъа лоацараш.

ТIаккха гучайоал транспортникий, бувзама болхлой колоннаш.

Кхачан промышленноста предприятей колонне эггара хьалха йоагIа социалистически яхье котъяьннача гормолкомбината коллектив. Цунна тIехьа я хлебокомбината, № 15 йолча маслозавода, консервни завода коллективаш.

ЦаI шоллагIчоа тIехьа йолаш майда тIа йоал моттигарча министерствай предприятей болхлой, бытовой гIулакх дерий, торговле болхлой, гIишлонхой, медицински болхлой, культурайи искусстван болхлой коллективаш.

Зизашца, байракхашца, лозунгашца, плакаташца кийчъяь я дешара заведеней колоннаш. Дегаш гIоздаьнна ба Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаеча академика Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта института, Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета студенташ, педагогически медицински училищай дешархой.

Дезача цIейца даькъала бувцаш трибуна тIара кхайкадеча моаршала дешашта жоп луш цхьатарра «Ура!» оалаш чакхйоал Ленински района колонна.

Октябрьски района къахьегамхой колонна эггара хьалха боагIа мехкдаьттахой. Дикача къахьегама совгIаташца накъабаьхкаб уж ЦхьоалагIча майна. Ханал хьалха кхоачашъяьй мехкдаьттен тази яккхара биъ бетта план, лакхъяьй къахьегама овсарле. Мехкдаьттахой коллективашка дика бовзаш ба производстве хьалха латтараш: воккхагIа вола оператор Бреславский, мастер Ананьев, оператор Калайтанов, хIаьта дени буси пхи бIаь тоннал дукхагIа мехкдаьтта доаккх Стеблецова бурув деттача бригадо яьккхача цхьан скважинера. Дегаш айденна ба уж, царех доккхал ду районерча берригача мехкдаьттахоша, даькъала бу дезача цIейна.

20-ча апреле кхоачашъяьй Октябрьски района мехкдаьттахоша пятилетка къоастамбеча шера хьалхарча биъ бетта план.

Трибуна юхе гIолла тIехйоал грозненски машиннаькъахой колонна. «Деза моаршал хилда локомотивнийа вагонни депой коллективашта!», —яхаш моаршал хетт трибуна тIара. Грозне эггара хьалхарчарца коммунистически къахьегама коллектив яха цIи яьккхарех я вагонни депо. Дикача хьоккхамашца накъабаьхкаб вагонникаш Майна, тIехкхоачашъяьй биъ бетта план.

ЦаI шоллагIчоа тIехьа йолаш майда тIа йоал наькъа дистанце, Грозни станце, бувзама дистанце коллективаш. Тайп - тайпара тIахьехамаш тIадола транспаранташ, лозунгаш, КПСС Централни Комитета Политбюро члений портреташ да демонстранташка.

Майда тIа йоал горэлектросета, электромеханически завода, СПКБ «Нефтепромавтоматика» опытни завода коллективаш. Хоза кийчъяь я цар колоннаш, хIаьта «Пятилетка 3,5 шера план ханал хьалха кхоачашъяьй», аьнна тIаяздаь да электромеханически завода коллектива рапорт.

Кхачан промышленноста предприятей колонне хьалха йоагIа № 4 йолча хлебозавода коллектив, цунна тIехьа — консервни завода яр. ДIайха моаршал кхайкаду царга трибуна тIара. Цунна жоп луш чIоагIа «Ура» оал демонстранташа.

Гучайоал Нохч - ГIалгIай химически завода коллектив. Бахача наха а республика промышленноста а эша тайп-тайпара продукци арахец заводо. Цига хьаду басараш, мехкдаьттахошта эша реагенташ. Толаме къахьегаш пятилетка заданеш кхоачашъеш я завода коллектив. Дегаш гIоздаьнна болаш баьхкаб химикаш демонстраце 1-гIа Май — дунен хьалкъашта юкъерча бартхьоагIон ди деаде.

Трибуна юхе гIолла тIехйоал горбыткомбината, карьероуправлене, магистральни нефтепроводий управлене коллективаш. Царна тIехьа йоагIа Октябрьски района гIишлон организацей, медицински учреждений коллективаш.

«Даькъала хилда ЦхьоалагIа май!», «Деза моаршал хилда советски Iилмахошта!» яхача дешашца трибуна тIара царга моаршал а кхайкадеш тIехйоал КъилбаседаI - Кавказа Iилман - тохкама института, «Гипросельхозстрой» института коллективаш.

ЦIеча байракхашца В. И. Ленина цIерагIа йола майда цIийяь трибуна хьалхашка кхоач Старопромысловски района къахьегамхой демонстраце хьалха боагIараш. «Йохаргйоаца къамий союз», «КПСС XXIV съезда решенеш кхоачашъергья» яха а кхыдола а плакаташ, лозунгаш дахьаш района къахьегамхошта хьалха боагIа Октябрьски револющe орден лелаеча «Старогрознефть» НГДУ мехкдаьттахой. Дог гIоздаьнна белаш, иллеш доахаш, хоза кийчбенна боагIа къаьнагIйолча мехкдаьтта района Старогрозненски бурув тохара балхий управлене бурув деттараш. «Сийле хийла Советски Союза Коммунистически парте», «Даькъала хилда ЦхьоалагIа май» яхача дIайхача дешашца моаршал хетт царга трибуна тIара.

Михо шершаеча цIеча байракхашца ега йоагIа Старопромысловски района промышленни предприятешта, организацешта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхача «Электроприбор» завода болхлой колонна. Биъ бетта план ханал хьалха кхоачаш а яь, планал совгIа ара а хийца, маьхала яьккхай цар дуккхача маьхера тайп-тайпара продукци. Царна тIехьа гучабоал юртбоахама эша трактории прицепаш, шассеш арахецара биъ бетта задани ханал хьалха кхоачашъяь бола «Трансмаш» завода болхлой. Партен правительствай кулгалхой портреташ дахьаш, цIеча байракхашца колоннаш ега цхьаннена тIехьа шоллагIьяр йоалаш трибуна хьалхашка гIолла тIехйоал Трубно - инструментальни база, опытно-экспериментальни завода, кхыча организацей болхлой коллективаш. Къаьстта чIоагIа дог гIоздаьнна деадир ЦхьоалагIа май «Севкавнефтегазстрой» треста гIишлонхоша. ГIишлой-монтажни балхаш дара биъ бетта план 105,8 процент кхоачаш а яь, планал совгIа итташ эзараш сомий маьха гIишлой - монтажни балхаш чакхдаьхад цар. Иштта бIаьстан цIейна шоаш къахьегама совгIат кийчдарах гIоздаьнна, майбаь ког лоеаш дог айденна боагIа гIишлонхой.

ТIоараш детташ, дег тIара доагIача дешашца моаршал хеттаи безаме тIаэц трибуна хьалхашка кхаьча болгарски гIишлонхой. ЧIоагIа дог гIоздаьнна болгарски халхар деш тIехбоал уж. Царех дукхагIбарий наькха тIа доккхийча алапашца яздаь коммунистически къахьегама ударник яха дешаш тIадола шера ленташ доахк. «Сийле хийла КПСС-БКП» яха доккхий алапашца яздаь дешаш кIала а долаш повкъостий Леонид Ильич Брежневи Тодор Живкови цхьана вагIаш вола доккха портрет дахь цар. ЦхьоалагIча майна сийленца накъабоагIаш шоаш даьха толамаш гойташ долаш рапорташ дахьаш боагIа механизаце управлене болхлойи «Грознефть» объединене Старогрозненски автотранспортни контора водителаши. Механизаце управлене болхлоша биъ бетта план 106,9 процент кхоачашъяьй, хIаьта автотранспортни контора коллективо Май сийна тIайица социалистически декхараш тIехкхоачаш а деш биъ бетта задани 104,1 процент кхоачашъяьй, къахьегама овсарле планагIа лаьрхIачул йиъ - ах процент лакхъяьй. ЦIе плакаташ, лозунгаш, зизаш дахьаш халхараш деши иллеш доахаши Ленина цIерагIча майде гIолла чакхбоал «Чеченингушводстрой» управлене, Старопромысловски газ чакхйоахача завода, кирпишкаш ечен маькх ечен заводий, № 1 йолча автобаза, автоколонна 1572 къахьегамхой, кхыбараш,

ГIийло хьекхача михо эгаеш цIе байракхаш яхьаш боагIа Заводской района къахьегамхой демонстрацена хьалха боагIа района дикагIбола производственникаш. Района къахьегамхой колонна хьалха боагIа социалистически яхье хьалхара моттиг яьккха бола СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически комбината химикаш. Даькъала хилба социалистически яхье котбаьннараш яхача дIайхача дешашца моаршал хетт царга трибуна тIара. Дика къахьегама совгIат кийчдаьд цар ЦхьоалагIча майна. Товарни продукци арахецарен из маьхала яккхарен биъ бетта план 28-ча апреле кхоачаш а яь, планагIа лаьрхIачул совгIа арахийцад миллион совгIача сома фенол, полиэтилен, спирт, кхыйола химически продукци. Арахеца продукци дукхагIа, дикагIа, дIадодар кIезигагIа долаш арахецаргья яхача девизагIа къахьегаш башха-дика толамаш доахаш накъабаьхка деадир ЦхьоалагIа май Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода технологаша. Вай мехка эггара дикагIа я цига арахецаш «Цеокар-2» яха катализатор. Товарни продукци арахецарен из йоккхарен биъ бетта план а 28-ча апреле кхоачашъяьй завода коллективо. Цудухьа Даьхенна шоаш кийчдаьча совгIатах кхаь хинна чIоагIа дог гIоздаьнна ба уж тахан ЦхьоалагIа май деадеча дийнахьа.

Партен правительствай кулгалхой портреташ, цIе плакаташ, лозунгаш, зизаш цахьаш. БIаьстан цIей сийна шоаш даьха къахьегама толамаш гойташ дола рапорташ долаш Ленина майде гIолла чакхбоал Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаеча В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача, А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводий, производственно - товарни контора, ацетонови завода къахьегамхой, ГрозНИИ, «Гипрогрознефта», «Чечингражданпроекта» институтий Iилманхой, Iилман болхлой.

«КПСС XXIV съезда решенеш толамца кхоачашъергья», «ИйслагIча пятилетка диълагIча, къоастамбеча шера—тха хьинарера къахьегам» яха плакаташ, лозунгаш, цIе байракхилгаш яхьаш боагIа Грозненски «Нефтехимзапчасть» завода болхлой. Мехкдаьтта чакхдоахачен химически предприятешта мел эша запасни оатхалаш Iолашъеш, цар хьашташ дизза кхоачадеш биъ бетта план ханал диъ ди хьалха кхоачашъяьй цар. Къаьстта чIоагIа дог айденна болаш деадир ЦхьоалагIа май укх тIехъьарча шерашка Ерригсоюзни социалистически яхье хьалха латташ болча «Чечингсельстрой» треста гIишлонхоша.

Грознерча къахьегамхой демонстраци чакхъяьлча вай городе бахаш бола нах хилар паркашка, скверашка салоIаш, кинога, концертага хьожаш.

С. МАЙСИГОВ,
С. КОТИЕВ,
Б. КОСТОЕВ.

СУРТАШ ТIА: 1974 шера 1 Мая хинна Грознерча къахьегамхой демонстраци. Лакхехьара лохехьа — города байракхаш яхьарий колонна; «Красный молот» завода болхлой, инжено - технически балхаш дерий, гIулакхерча наьха колонна; г. Грозне Октябрьски района къахьегамхой колонна; профтехобразоване управлене сводни оркестр.

И. ПЛИЕВА суртащ.

Республика районашка

Малгобек

ЦхьоалагIа май дезде центральни майде гулбеннача Малгобека города къахьегамхоша чIоагIа дегаш гIоздаьнна ладийгIар вай партен правительствай дезача цIейца къахьегамхой даькъалбувцаш даьча къамаьлга. Демонстраци дIайолаялалехьа митинг хьайийллар Малгобекски горисполкома председатела К. Т. Яндиева. Цул тIехьагIа митинге къамаьл дир КПСС Малгобекски горкома хьалхарча секретара П. Г. Кащеева.

ЦIеча байракхашца, плакаташца, тайп-тайпарча лозунгашца, зизашца хозъяь демонстрантий колоннаш чакхъяьлар Малгобека улицашка гIолла.

Демонстраце хьалха яр школай дешархой колоннаш. Царна тIехьа бар къахьегама доккхий толамаш даьха Малгобекски бурув тохара балхий управлене бурув деттараш, автотранспортни предприяте болхлой, «Алханчуртский», «Ингушский» совхоза, «Кавказ» колхоза къахьегамхой. Майдашка, улицашка ловзараш, халхараш деш, ашараш лекхаш сакъердаме чакхдаьлар из ди Малгобеке.

Назрань

Iуйрийна 10 сахьат даьнна ха. Малх хьежаш хоза ди. ЦIе байракхашца, лозунгашца, плакаташца, наха тIадуахача хозача дувхарца сийрдъяьнна я город Назрань.

Хила бокъо яраш ба хьалха боагIаш. ЦхьоалагIча майна хетаяьча демонстраце колоннана хьалха йоагIа КПСС райкомен райисполкомен карара-кара лу ЦIе байракхаш енна промышленносте — «Сельхозтехника» отделене, юрта боахаме — «Октябра 40 шу» яхача совхоза коллективаш.

Царна тIехьа боагIа Назранерча «Электроинструмент» яхача завода болхлой, ГПТУ-14, ГПТУ-27 дешархой, кхыйолча совхозашкарен, предприятешкарен, учреждениешкарен болхлой.

ЦхьоалагIча майна хетаяьча демонстраце района къахьегамхошта хьалхашка къамаьл дир КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретара С. М. Бекова.

Демонстраци чакхъяьнначул тIехьагIа чIоагIа самукъа долаш сакъердалуш хилар наьсархой.

ХIара къахьегамхочун дог гIоздаларца, хьалхарен спортивнии яхьашка дакъа лацарца чакхдаьккхар наьсархоша дерригача дунен тIарча къахьегамхой деза Ди — ЦхьоалагIа май.

Гудермес

Селхан, хозача дийнахьа Iуйрийна 10 сахьат даьлча Дунен халкъашта юкъера деза цIей — I Май дездеш бар Гудермесски района промышленни предприятей болхлой, колхозхой, совхозий болхлой, машиннаькъахой, дешархой, кхыбола эзараш къахьегамхой. Демонстраци дIайолалуш района къахьегамхошка моаршал хоатташ къамаьл дир КПСС Гудермесски горкома хьалхарча секретара нов. Чайкина.

ЦIей даькъала дувца лозунгаш, транспаранташ, парте Политбюро члений портреташ долаш города проспекте гIолла дIайолаелар эскара доакъой, дешархой, социалистически яхье котало яьккха локомотивни депо машиннаькъахой, къахьегама толамаш даьха кирпишк еча завода къахьегамхой, хьалха латта гIишлонхой, лорий, юртбоахама къахьегамхой, кхычар коллективай колоннаш.

Цар къахьегама толамаш даькъала дувцаш бар района партийни, советски, общественни организацей кулгалхой.

Иштта цIей дезде баьхка хилар района культура ЦIен, промышленни предприятей, совхозий а колхозий а художественни самодеятельноста коллективаш. Цар хоза ловзараш деш, иллеш доахаш чакхъяьлар демонстраци.

Шали

Сийрда хьеж малх. Байракхаша, лозунгаша, транспаранташа, хьалтеха доахкача вай баьчча В. И. Ленина, КПСС ЦК Политбюро члений портреташа, зизаша хозъяьй Шали. Дерригача дунен къахьегамхой солидарноста Ди — I Май деадара Iуйрийна деиз ара а баьнна, КПСС Шалински райкома хьалхашкарча майда тIа дегаш гIоздаьнна иллеш доахаш, халхараш деш бар Шалински района къахьегамхой. ХIаьта сакъерда, самукъдаккха бокъо йолаш а ба уж, къаьстта юрта боахама болхлой. Толамца накъабаьхкаб уж I Мая цIейна.

1974 шера хьалхарча квартале хьайбай продукци йоаккхилгеи кийчъелген алсамдаккхар дукха республике яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай шаьлахоша. Из толам баккхарах Нохч - ГIалгIай республика КПСС обкома, Министрий Совета, облсовпрофа карара-кара тела ЦIе байракх елар царна.

Итт сахьат даьлар. Хьатаэттар митинг хула ха. Къахьегамхой дезача цIейца, соахка а укх шера а даьхача толамашца даькъала бувцаш къамаьл дир КПСС Шалински райкома хьалхарча секретара А. Ч. Осмаева.

Цул тIехьагIа Шалински района къахьегамхой ийслагIча пятилетка диълагIча, къоастамбеча шера доккхий толамаш дахара тIахьехаш къамаьл дир «Джалка» совхоза кхаш лелаеча бригада бригадира, Социалистически Къахьегама Турпала Саидов Бауде, «Пищемаш» завода партийни организаце секретара Н. Драмарецкаяс, XX партсъезда цIерагIча колхоза председатела Т. Албакова, Шалински цхьоалагIча юкъерча школа дешархочо Б. Карзневас, Ленина цIерагIча колхоза шекара свекла кхееча звено звеньеваяс Т. Магомаевас, кхычар.

Чакхъяьлар митинг. Улицашка, города культурни учреждениешка сакъердаш хилар шалинцаш

Сунжа

ЦхьоалагIча мая цIейна дуккхача хана деиз къахьегама совгIаташ кийчдара шерра социалистически яхь йоаржаяь доккхий толамашца накъабаьхкар Сунженски района промышленни предприятейи юрта боахамен къахьегамхой.

Пятилетка диълагIча, къоастамбеча шера партен правительствай хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара еррига уйла тIаерзаяь къахьегарах карагIдийннача дикача гIулакхех рапорташ дахьаш баьхкар района къахьегамхой.

Iуйрийна итт сахьат даьннача хана района дукха къахьегамхой гулбеннабар В. И. Ленинча памятника латтача майда тIа. Района къахьегамхой митинг хьайийллар КПСС Сунженски райкома хьалхарча секретара Г. Г. Самарске.

Района къахьегамхой цIей даькъала дувцаш, цо дийцар района халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошка даьхача къахьегама толамех.

Цул тIехьагIа района къахьегамхошка моаршал а хоатташ, дунен дерригача къамий цхьа барт бола цIей даькъал дийцар Сунженски къахьегамхой депутатий райсовета председатела Б. С. Шадиева.

Цул тIехьагIа къамаьлаш дир болхлой цIерагIа Сунженски хьункомбината крановщицас Сидєнко Анна Ивановнас, района юрта боахама къахьегамхой цIерагIа «Победа» яхача колхоза председатела Социалистически Къахьегама Турпала Емельянов Василий Ильича, района гIулакхерча наьха цIерагIа районни больница болхлочо Разимова Валентина Георгиевнас, района комсомольций, кагирхой цIерагIа Синчинов Александра, пионерийн дешархойн цIерагIа № 1 йолча Орджоникидзевски школа дешархочо Анашкина Ленас, кхычар.

Митинг чакхъяьлар. Цул тIехьагIа йолаенна трибуна юхе гIолла тIехъяьлар демонстрантий колоннаш. Шо-шоай къахьегама толамех, КПСС XXIV съезда решенеш кхоачашъяра де лерхIараш дувцаш йола транспаранташ кара а йолаш чакхъяьлар ЦIеча Эскара цIерагIча, «Победа» яхача колхозий, Серноводски юрта боахама техникума колоннаш, кхыяраш.

Демонстраци чакхъяьнначул тIехьагIа района художественни самодеятельноста коллективаша оттадир доккха концерт, тайп-тайпара кинофильмаш хьекхар. Хоза, чIоагIа сакъийрдар района къахьегамхоша Iура деиз сарралца.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грознен хувналуш морхаш а йолаш, йоачаи а йоацаш, къилбаседа - малхбоалехьара мух а хьекхаш ха хила а фегара температура республике гIолла 10—14, Грозне 16—20 градус йIовхал йолаш хила а тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 364051 г. Грозный, Ленина улица 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара—3-34-35; партийни вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделен бухгалтерен — 2-60-71.

НАШ АДРЕС: 364051 г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-60-71.

Газет арадувл шинарей ерен, шоаттен деношка.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Револющe проспект 7/84. Типография из-за «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84. Заказ № 4383.